

CREËER DE UITDAGING

Uitdagend onderwijs in het mbo

*“Education is not learning of facts,
but the training of the mind to think”*
Albert Einstein

Naam	Freke Simons (2206803)
Opleiding	2 ^e graads docent pedagogiek
Onderwijsinstelling	Fontys hogeschool Pedagogiek Eindhoven
Begeleidend docent	Drs. M. Roosch
Eerste beoordelaar	MSc. M. Melissen
Opdrachtgever	ROC Tilburg School voor Welzijn
Praktijkbegeleider	W. van Beurden-Wouters

Voorwoord

Voor u ligt het individueel profileringsproject over 'uitdagend onderwijs binnen het mbo'. Dit individueel profileringsproject is geschreven vanuit de opleiding 2^e graads docent Pedagogiek en is gericht op de opleiding Sociaal Werk op het ROC in Tilburg. Een stage van anderhalf jaar binnen de opleiding Sociaal Werk op het ROC in Tilburg heeft mij veel inzichten gegeven binnen het middelbaar beroepsonderwijs. Inzichten over de ontwikkelingen die zich voordoen binnen het mbo en hoe deze worden aangepakt. Veel veranderingen, verbeteringen en aandachtspunten zijn in beeld gebracht. Een van deze aandachtspunten die vanuit de genoemde opleiding is gesteld, was de uitdaging binnen het eerste leerjaar van de opleiding.

Dit aandachtspunt heeft ook mijn aandacht getrokken. Wat maakt het nou precies dat de student wordt uitgedaagd? Dit is een vraag die in mijn hoofd bleef rondhangen in de eerste maanden toen ik daar was begonnen.

Direct ben ik opgenomen binnen het team. Ik voelde me veilig en ik kreeg de ruimte om mezelf te laten zien en mezelf te ontwikkelen op de vlakken waar ik graag zelf de focus op wilde leggen. Deze focus werd het uitdagen van de eerstejaars student. Niet alleen wilde ik de opleiding iets meegeven om de eerstejaars student meer uitdaging te bieden, maar ook wilde ik mezelf uitdagen en dit onderwerp gaan onderzoeken. Het heeft even tijd gekost om volledig voor dit onderzoek te gaan. Mijn interesse in het onderwerp was groot, maar naarmate ik de literatuur in moest duiken merkte ik dat mijn zekerheid minder werd. Weinig concrete theorieën geven aan wat uitdagend is voor de eerstejaars student. Dit bracht mij enkele twijfels, maar tegelijkertijd juist ook een duidelijke uitdaging die me voor het grijpen lag. Tijdens deze uitdaging heb inzichten gekregen van collega's over hun eigen visie op de student en hoe dit zich vervolgens in de praktijk uit. Mijn enthousiasme groeide en daarmee werd dan ook bevestigd dat ik op de goede plek zit.

Deze uitdaging ben ik aangegaan, maar dat heb ik niet alleen gedaan. In het bijzonder wil ik Janne Swinkels bedanken voor de steun en toeverlaat. Zij heeft mij bewust gemaakt van het feit dat dit juist een uitdaging is, in plaats van een onduidelijk onderwerp. Naast deze bewustwording heeft zij mij ook geholpen met het verbeteren van mijn beschreven onderdelen door middel van kritische feedback. Ook Marjolijn Roosch wil ik bedanken voor de begeleiding en de kritische feedback. Deze kritische blik bracht me af en toe in twijfel, maar uiteindelijk heeft het me juist meer zekerheid gegeven in dit profileringsproject. Als laatste wil ik graag Wieteke Wouters en de collega's van het ROC bedanken voor de ruimte om mezelf te kunnen ontwikkelen als docent en in het uitzetten van dit onderzoek. Wieteke heeft mij begeleid en ondersteund in zowel mijn eigen ontwikkeling als docent en in het doen van onderzoek. Hierbij werd ik gewaardeerd en kon ik laten zien wie ik ben en waar ik voor sta.

Ik hoop dat dit profileringsproject u zal enthousiasmeren,

Freke Simons

Tilburg, 26 mei 2017

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
Opdrachtgever.....	3
1. Oriëntatie	4
1.1. De onderwijskundige kwestie	4
1.2. Probleemstelling.....	5
1.3. Doelstelling	6
1.4. Onderzoeksvraag en deelvragen	6
2. Literatuuronderzoek.....	8
2.1. Uitdagend onderwijs.....	8
De verandering in het onderwijs.....	8
Uitdagende onderwijsaspecten.....	9
Flow ervaring	11
Intrinsieke motivatie	12
Samenvatting	13
2.2. Pedagogisch perspectief	13
Adolescentiefase	13
Pedagogisch competent	14
Pedagogisch klimaat.....	14
Hybride leeromgeving	15
Het belang van hoge verwachtingen	16
Samenvatting.....	16
2.3. Didactisch perspectief.....	17
Sbl competentie	17
Werkvormen	17
Samenvatting.....	18
2.4. Conclusie literatuuronderzoek	19
3. Praktijkonderzoek	20
3.1. Bevindingen uit het literatuuronderzoek	20
3.2. Onderzoeksdesign met literatuur onderbouwde toelichting en uitleg	20
3.3. Respondenten.....	21
3.4. Data verzamelings-en analysemethode.....	23
Vragenlijst	23
Data Analysemethode.....	24
Interview	24
Data analyse methode.....	24

3.5.	Resultaten	25
1.	Uitdagend onderwijs.....	25
	Koppeling resultaten.....	27
2.	Pedagogisch perspectief	27
	Koppeling resultaten.....	29
3.	Didactiek perspectief	29
	Koppeling van resultaten	31
4.	Conclusie	32
4.1.	Antwoord op de onderzoeksvraag.....	32
4.2.	Uitdagend onderwijs.....	33
	Beroepspraktijk.....	34
4.3.	Pedagogisch perspectief	35
	Verwachtingen.....	35
	Veilig leerklimaat.....	35
	Rol docent.....	35
	Aansluiten bij de student.....	36
4.4.	Didactisch perspectief.....	36
	Werkvormen	36
5.	Aanbevelingen.....	38
6.	Overdracht aan de praktijk	41
7.	Evaluatie	42
	Literatuurlijst.....	44
	Bijlage 1: SW Golden circle	46
	Bijlage 2: Werkvormen	47
	Bijlage 3: Interview vragen	48
	Bijlage 4: Vragenlijst studenten.....	53
	Bijlage 5: Codeboom.....	56

Inleiding

Het onderwijs heeft plaats gemaakt voor veranderingen. Zo was er in de tweede helft van de twintigste eeuw sprake van het leren van theorieën en vaardigheden, zodat deze in de praktijk toegepast konden worden. Nu staat niet alleen het leren centraal, maar de vorming van de student zelf. Om de student te kunnen vormen is uitdaging nodig dat aansluit bij de maatschappelijke ontwikkelingen. Deze aansluiting heeft effect op de vorming van de student. Voor deze vorming is uitdaging van belang. Iets dat je inspireert omdat het moeilijk is, dat is de definitie van uitdaging. Het aangaan van een uitdaging zorgt voor ontwikkeling. Binnen het onderwijs staat deze ontwikkeling van de student centraal. Van belang is dat de ontwikkeling aansluit bij de ontwikkelingen die in de maatschappij plaatsvinden (Sissing, 2015). Dat is omdat wij leven in een complexe en onvoorspelbare omgeving, waar de student voor klaargestoomd moet worden (Bussemaker, 2016).

Uit onderzoek van “de JOB-monitor” blijkt dat de opleiding Sociaal Werk op het ROC Tilburg weinig uitdaging biedt voor de student. Om er achter te komen wat van belang is om de student uit te dagen en wat de opleiding hiervoor nodig heeft is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *“Welke suggesties kunnen er vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief gedaan worden om de opleiding sociaal werk niveau 4 op het ROC school voor Welzijn in Tilburg uitdagender in te richten voor de eerstejaars studenten”*.

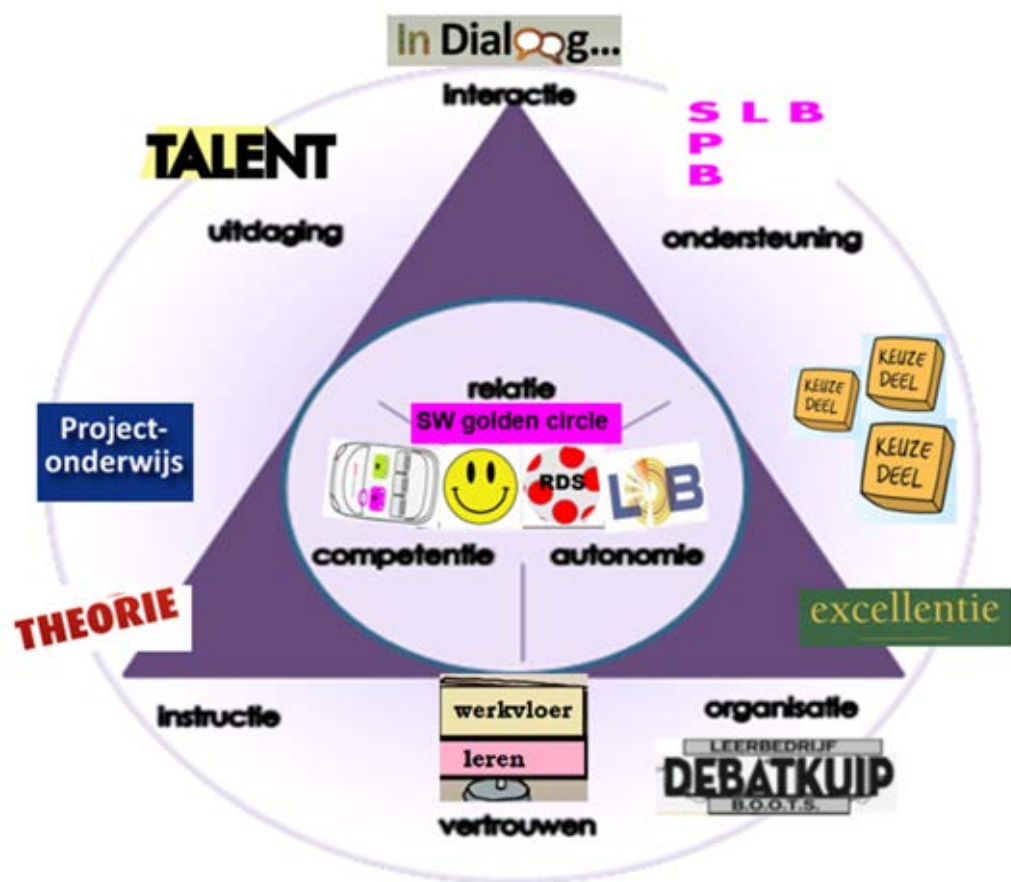
De student wordt uitgedaagd aan de hand van opdrachten, vakken en lessen. De rol van de docent is om aan te sluiten bij de student en ontwikkelingen uit de maatschappij. Wanneer deze aansluiting niet aanwezig is kan er angst of verveling ontstaan, dat vervolgens leidt tot onderpresteren (Kooijmans, 2009). Ook is een enthousiasme houding nodig en duidelijke verwachtingen over te brengen om de student uit te dagen. Een student zal namelijk pas een uitdaging aangaan, wanneer hij weet wat hem te wachten staat.

Het doel van het profileringsproject is om in beeld te brengen wat de opleiding nodig heeft om de student meer uit te dagen. Meer uitdaging zorgt voor ontwikkeling, hetgeen dat binnen het middelbaar beroepsonderwijs centraal staat. Als eerste is de omschrijving van de opdrachtgever nodig om een duidelijk beeld te krijgen welke organisatie betrokken is bij het onderzoek. Om dit doel te bereiken is er zowel vanuit de literatuur als de praktijk onderzoek gedaan. De bevindingen uit de literatuur zijn in de praktijk getoetst bij twee groepen respondenten: de student en de docent. Deze samengevoegde resultaten geven antwoord op de deelvragen en uiteindelijk op de onderzoeksvraag.

Omschrijving begrippen

In dit profileringsproject wordt er gebruik gemaakt van verschillende begrippen die nader toegelicht zullen worden. Deze toelichting geeft een omschrijving van het begrippen die essentieel zijn voor het lezen van dit individueel profileringsproject. Als eerste wordt er gesproken over ‘hij’ in het gehele profileringsproject. Dit kan eveneens geïnterpreteerd worden als ‘zij’. Ook wordt er verteld over ‘de opleiding’. De opleiding Sociaal Werk van het ROC in Tilburg School voor Welzijn staat het gehele profileringsproject centraal. Ook wordt de doelgroep gedefinieerd als eerstejaars studenten van de genoemde opleiding. Dit zijn studenten met een leeftijd van 16 tot 23 jaar die zich bevinden in het eerste leerjaar van de boven genoemde opleiding.

Als laatste wordt er verteld over ‘docenten’. Hiermee worden docenten bedoeld die betrokken zijn bij het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk. Denkend aan lesgevende docenten, onderwijscoördinator en coördinator begeleiding.

Figuur 1 De opleidingsvisie SW Golden circle, Bolanos (2016)

Opdrachtgever

De opdrachtgever van dit profileringsproject is het ROC Tilburg School voor Welzijn. Het ROC biedt diverse opleidingen in verschillende niveaus aan, waarbij het leren in de praktijk centraal staat (ROC Tilburg, z.d.). De school richt zich op het aanleren van de beroepsvaardigheden die waardevol zijn voor de beroepspraktijk en de persoonlijke ontwikkeling. Zelfstandigheid en samenwerken zijn twee elementen die van belang zijn om dit te kunnen bereiken (ROC Tilburg, z.d.).

De School voor Welzijn bestaat uit twee verschillende opleidingen: Maatschappelijke Zorg en Sociaal Werk. Dit profileringsproject is gericht op de opleiding Sociaal Werk. Dit is een driejarige mbo niveau 4 opleiding, waarbij de student wordt opgeleid tot een sociaal cultureel werker of een sociaal maatschappelijk dienstverlener. De keuze voor een van deze richtingen bevindt zich aan het einde van het eerste leerjaar. Het eerste jaar staat teken van een oriëntatie in verschillende doelgroepen, organisaties en de eigen kwaliteiten. De student maakt kennis met de beroepspraktijk en de bijbehorende basistheorieën- en vaardigheden. Met behulp van theorielessen, trainingen en projecten wordt deze kennis door de student verworven. Op deze manier ervaart de student de verschillende doelgroepen en werkwijze om vervolgens een keuze te maken dat passend is voor de student zelf. Waar voelt de student zich het meest betrokken bij en op welke manier wil de student te werk gaan met de doelgroep. Naast het oriënteren in het eerste jaar wordt de focus ook gelegd op de student als individu. De student leert zichzelf kennen, weet welke kwaliteiten hij tot zijn beschikking heeft en welke hij graag nog verder wil ontwikkelen. Om dit te kunnen bereiken moet het onderwijs zowel aangesloten worden bij de beroepspraktijk als de capaciteiten van de student (Geerts & van Kralingen, 2012). De beroepspraktijk is dynamisch en blijft zich ontwikkelen. Dit dynamisch proces zorgt ervoor dat de beroepspraktijk aansluit bij de ontwikkelingen die er in de maatschappij plaatsvinden. Zo zal ook het onderwijs moeten blijven aansluiten op zowel de ontwikkelingen vanuit de maatschappij als de beroepspraktijk, om de student te kunnen opleiden tot een beroep bekwame sociaal werker. Deze aansluiting met de beroepspraktijk wordt gelegd aan de hand van competenties. Deze competenties zijn nodig om als sociaal werker in de beroepspraktijk te kunnen functioneren.

De visie

Hoe wordt de student gezien en op welke manier de student wordt opgeleid tot beroep bekwame sociaal werker staat in de visie van de opleiding beschreven. Deze visie is gebaseerd op de visie van Stevens (2004). Stevens (2004) stelt dat er drie aspecten van belang zijn om tot ontwikkeling te komen: competentie, autonomie en relatie (Castelijns & Jager, 2002). In figuur 1 wordt de visie van de opleiding in beeld gebracht, waarin je deze aspecten ziet terugkomen. Deze visie is opgesteld aan de hand van de Golden Circle uit bijlage 1. Deze aspecten worden gebruikt als uitgangspunt. De student wordt gezien als iemand die competent is en wil laten zien wat hij tot zijn beschikking heeft. Wat hiervoor nodig is, is uitdaging en een goede afstemming op de behoeften van de student. Buiten de competente student wordt de student ook gezien als een autonoom persoon. De student moet het gevoel hebben dat hij eigen keuzes kan maken en zelf kunnen beslissen. Hierin moet de student gerespecteerd worden als individu, waarin eigenheid van belang is. Veiligheid en ondersteuning is van belang om dit te kunnen bereiken. Dit sluit aan bij het laatste aspect van de visie namelijk: de relatie. De student heeft behoefte aan relatie, zowel met de student als met klasgenoten. Het erbij horen geeft een gevoel van veiligheid wat weer effect heeft op de ontwikkeling van de student. De aspecten worden gewaarborgd met behulp van de inrichting van de opleiding, verschillende manieren van lesgeven en de benadering van de docent naar student. Dit wordt gekenmerkt door de woorden die in figuur 1 weergegeven worden, zoals interactie, instructie, vertrouwen, uitdaging en ondersteuning.

1. Oriëntatie

1.1. De onderwijskundige kwestie

Beroepscontext

Zoals in de visie is beschreven wordt er gesteld dat het onderwijs moet aansluiten bij zowel de beroepspraktijk als de capaciteiten en behoeften van de student. Deze aansluiting zorgt ervoor dat de student op het juiste niveau de kennis eigen kan maken en vervolgens in de praktijk kan toepassen. De beroepspraktijk is dynamisch net als het onderwijs en de doelgroep waar de opleiding mee te maken heeft. Om ervoor te zorgen dat het onderwijs zich blijft aansluiten bij de ontwikkelingen binnen de maatschappij, beroepspraktijk en de doelgroep wordt er elke twee jaar een onderzoek uitgezet. Dit is de JOB-monitor dat landelijk onder het mbo wordt afgenomen (Jobmonitor, z.d.). Meer dan 267.000 studenten van 2896 mbo scholen hebben in het schooljaar 2015-2016 meegewerkt aan dit studententevredenheidsonderzoek (Jobmonitor, z.d.). Dit onderzoek zorgt ervoor dat het onderwijs zich blijft verbeteren en aansluit bij de belevingswereld van de student. "Wie kan het onderwijs nou het beste beoordelen dan de student zelf?" Dit is wat de JOB-monitor stelt (Jobmonitor, z.d.). De JOB-monitor heeft ervoor gekozen om het onderwijs in verschillende categorieën te verdelen. Dit is omdat de bevorderende en de belemmerende factoren op deze manier duidelijk in beeld worden gebracht door de student.

De volgende categorieën worden hiervoor gebruikt:

- Lessen
- Toetsing
- Studiebegeleiding
- Onderwijsfaciliteiten
- Onderwijstijd
- Vaardigheden en motivatie
- Stage
- Werkplek
- (Studie)loopbaanbegeleiding
- Overige voorzieningen
- Rechten en plichten

Onder de categorie 'vaardigheden en motivatie' valt het onderdeel 'uitdaging'. Naar aanleiding van dit onderzoek is gebleken dat studenten van de opleiding Sociaal Werk het onderwijs niet uitdagend vinden, dit in vergelijking met andere opleidingen van het ROC die hebben deelgenomen aan het onderzoek. 'Er is voldoende uitdaging in de les', deze stelling is beoordeeld met een 2.9 door de studenten van de opleiding Sociaal Werk. ROC breed wordt deze stelling gemiddeld beoordeeld met een 3.2. Wanneer stellingen onder de 3.0 worden beoordeeld wordt dit gezien als iets wat duidelijk verbeterd moet worden stelt Monica Klein (2017). Monica Klein is de kwaliteitsbewaker van ROC School voor Welzijn. Elke twee jaar wordt de JOB-monitor geëvalueerd met collega's en studenten om te kijken waar de prioriteiten liggen. Dit jaar is de prioriteit gesteld dat er in beeld moet worden gebracht hoe het komt dat de studenten het onderwijs als niet uitdagend ervaren. Waar bevindt het gemis van deze uitdaging en in welke mate komt aanbod binnen de opleiding. De prioriteiten worden gesteld door de kwaliteitsbewaker, dat vervolgens wordt opgenomen in het verbeterplan. Vanuit dit verbeterplan worden er acties uitgezet, waardoor de prioriteiten onderzocht en verbeterd worden.

De prioriteit 'uitdaging' wordt met behulp van dit profileringsproject nader bekeken. Wanneer student niet uitgedaagd wordt zal hij zich vervelen en onderpresteren stelt Mihaly Csikszentmihalyi (Vliet van, 2013). De grondlegger van deze theorie is Mihaly Csikszentmihalyi, hij is de grondlegger van de positieve psychologie (Vliet van, 2013). Wanneer er te veel uitdaging is in vergelijking met de capaciteiten die de student tot zijn beschikking heeft zal er angst ontstaan (Boekaerts & Simons, 2003). De theorie is passend bij dit onderzoek, omdat het hierbij gaat om passende uitdaging dat wordt aangeboden aan de student. Vaardigheden en uitdaging zijn twee

aspecten die Mihaly tegenover elkaar zet. De student beschikt over bepaalde vaardigheden voorafgaande de opleiding. Het onderwijs moet aansluiten bij deze vaardigheden om de juiste uitdaging te creëren. Wanneer de student uitgedaagd wordt, zal de student intrinsiek gemotiveerd zijn en voelt de student zich competent (Boekaerts & Simons, 2003). De gedachte van Mihaly Csikszentmihalyi sluit ook aan bij de visie van Stevens (Stevens, 2004). Stevens stelt dat wanneer de student niet meedoet, niet durft, onder presteert en niet oplet dit signalen zijn van afstemmingsproblemen (Blijswijk, 2012). Het onderwijs moet worden afgestemd op de mogelijkheden en de behoeften van de student.

Maatschappelijke context

Zoals hierboven beschreven is het van belang dat het onderwijs aansluit bij de veranderingen die in de maatschappij plaatsvinden. Sissing (2015) stelt dat deze aansluiting niet alleen van belang is, maar het levert ook een unieke bijdrage aan de vorming van de student zelf. Al vele jaren wordt het onderwijs afgestemd op de maatschappelijke ontwikkelingen. De afgelopen jaren heeft het onderwijs de focus gelegd op het leerproces van de student zelf. Eerder lag de focus voornamelijk op het leren van bepaalde theorieën en vaardigheden, zodat dit zo snel mogelijk in de praktijk uitgevoerd konden worden. Hiervan was sprake in de tweede helft van de twintigste eeuw. Op dit moment wordt de aandacht wordt gelegd op het vormen van een eigen mening met behulp van het aannemen van een kritische blik en presentatievaardigheden (Schrover, 2015). Deze kritische blik is nodig in een complexe, onvoorspelbare omgeving volgens Bussemaker (2016).

Bussemaker (2016) stelt dat de maatschappij aan het veranderen is en daarmee de student een andere houding aan moet nemen om zich te kunnen ontwikkelen. Betreft het onderwijs zegt Bussemaker het volgende: "De ambitie is om in 2025 onderwijs aan te bieden waarmee elke student het beste uit zichzelf kan halen in een onvoorspelbare wereld" (Bussemaker, 2016). De student moet uitgedaagd worden een prestatie te leveren om daar vervolgens trots op te kunnen zijn (Rijksoverheid 2011). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap beweert dat de student voorbereid moeten worden op een onvoorspelbare, complexe en geglobaliseerde wereld (Bussemaker, 2016). Er wordt meer van de student verwacht. Een professionele houding waarbij hij zich persoonlijk moet gaan vormen en de eigen expertise moeten ontdekken (Bussemaker, 2016).

In 2011 is er een actieplan opgesteld binnen het middelbaar beroepsonderwijs. Dit wordt ook wel Focus op Vakmanschap genoemd. In het actieplan wordt er onder andere gesteld dat de kwaliteit van het middelbaar beroepsonderwijs een lat hoger gelegd moet worden (Rijksoverheid, 2011). De student moet meer uitgedaagd worden om te willen presteren. Het mbo heeft te maken met twee soorten studenten. De ene gediplomeerde student wil aan het werk binnen de beroepscontext en de andere student wil doorstromen naar een hoger opleidingsniveau. Voor beide partijen is deze uitdaging en kwaliteit binnen het onderwijs nodig.

1.2. Probleemstelling

Vanuit de bovenstaande onderwijskwestie komt de volgende probleemstelling naar voren: de opleiding Sociaal Werk wordt door de student als niet uitdagend ervaren. De organisatie heeft niet in beeld waar deze uitdaging precies gemist wordt en heeft daardoor op dit moment niet de handvaten om de student meer uitdaging te bieden. De organisatie, docenten en de studenten zijn betrokken bij de bovenstaande kwestie.

De ontwikkeling van de student wordt tegengehouden wanneer er weinig tot geen uitdaging is. Deze ontwikkeling is nodig om in de complex en dynamisch maatschappij te kunnen functioneren. Een kritische blik en de focus op het eigen leerproces is hierbij van belang. Doordat de student zich niet uitgedaagd voelt zal de student zich gaan vervelen, wat kan leiden tot onderpresteren. Het

gevolg van onderpresteren kan zich uiten in vroegtijdig schoolverlaters. Dit is wat het ministerie van onderwijs wil voorkomen. De kwaliteit van het onderwijs moet verbeterd worden waarin de student meer uitgedaagd wordt (Rijksoverheid, 2011). Ook heeft de onderwijscoördinator deze zorg uitgesproken. De student geeft zelf aan meer behoefte te hebben aan uitdaging en prikkels dat voor ontwikkeling zorgt. Waar ze deze uitdaging precies verwachten en willen is niet duidelijk vanuit de JOB-monitor.

Het probleem komt naar voren binnen de gehele opleiding Sociaal Werk van het ROC Tilburg. De organisatie, de studenten en docenten zijn betrokken bij deze onderwijskundige kwestie. De student zal bij afronding van de opleiding Sociaal Werk kunnen doorstromen naar een hoger opleidingsniveau, het hoger beroepsonderwijs. Om door te kunnen stromen en vervolgens te kunnen slagen op het hbo is de kwaliteit van het mbo van groot belang. Vanuit de ministerie Onderwijs wordt er verwacht dat er gewerkt wordt aan het actieplan en dus de kwaliteit van het onderwijs wordt verhoogd. Binnen dit profileringsproject zal de focus gelegd worden op de eerstejaars studenten. De bovenstaande kwestie geldt voor de gehele opleiding, echter is van belang om het onderzoek af te bakenen. Elk leerjaar van de opleiding is anders ingericht, de student ontwikkelt meer capaciteiten en heeft andere vaardigheden tot zijn beschikking. Door het afbakenen van het onderzoek, kan er zowel in de literatuur als in de praktijk onderzocht worden wat nodig is om de eerstejaars student meer uitdaging te bieden.

1.3. Doelstelling

Het doel van dit profileringsproject is om bij de opleiding Sociaal Werk in zicht hebben, in hoeverre de eerstejaars student wordt uitgedaagd en wat zowel de organisatie als de docent kan doen om de student meer uitdaging te bieden. Vanuit het pedagogisch-en didactisch perspectief wordt er eerst onderzocht worden wat de literatuur stelt over uitdagend onderwijs. Vervolgens worden deze bevindingen gebruikt voor het praktijkonderzoek. De bevindingen worden getoetst bij zowel de student als de docent en hierin wordt onderzocht in welke mate dit al binnen de opleiding terug komt. Hierbij wordt er een koppeling gemaakt met de visie van de opleiding. Op deze manier wordt de bovenstaande probleemstelling onderzocht.

In 2018 wordt er een nieuwe JOB-monitor afgenomen onder de mbo studenten. Het doel vanuit de kwaliteitszorg binnen ROC Tilburg School voor Welzijn is om ervoor te zorgen dat het cijfer dat het afgelopen jaar is gescoord (2.9) naar een 3.2 gaat. Met behulp van de aanbevelingen die uit dit onderzoek zullen ontstaan heeft de docent en de opleiding handvaten om de eerstejaars student meer uitdaging te bieden.

De uitkomst van dit onderzoek over uitdagend onderzoek zal bij succesvolle afronding ook ROC breed gebruikt kunnen worden, zodat er meerdere opleidingen deze inzichten kunnen gebruiken om de student meer uit te dagen.

1.4. Onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag is geformuleerd aan de hand van de onderwijskundige kwestie, de probleemstelling en de doelstelling. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Welke suggesties kunnen er vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief gedaan worden om de opleiding sociaal werk niveau 4 op het ROC school voor Welzijn in Tilburg uitdagender in te richten voor de eerstejaars studenten

Deze onderzoeksvraag zal het gehele profileringsproject centraal staan. Er zal worden onderzocht wat er gesteld kan worden uit zowel de literatuur als de praktijk om de student uit te dagen. Hierbij gaat het om de eerstejaars student van de opleiding Sociaal Werk, waarbij er gekeken wordt vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief.

De deelvragen zijn geformuleerd aan de hand van de onderzoeksvraag. De deelvragen zullen beantwoordt worden met behulp van het literatuur-en praktijkonderzoek. De ideale situatie betreft uitdagend onderwijs wordt vanuit de literatuur in beeld gebracht, wat vervolgens in de praktijk wordt onderzocht. Wanneer de deelvragen in de praktijk onderzocht zullen worden zal dit gericht zijn op de eerstejaars studenten van de opleiding Sociaal Werk. De uitkomsten van de deelvragen zullen gebruikt worden om de onderzoeksvraag te beantwoorden.

- Wat is uitdagend onderwijs voor eerstejaars studenten van het mbo?
- Wat wordt er gesteld vanuit het pedagogisch perspectief om uitdagend onderwijs aan te bieden aan eerstejaars studenten van het mbo?
- Hoe kunnen docenten door middel van didactiek uitdagend onderwijs aanbieden aan de eerstejaars studenten van het mbo?

2. Literatuuronderzoek

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag ontleed aan de hand van de deelvragen. Deze deelvragen uiten zich in perspectieven. Vanuit verschillende theoretische perspectieven wordt er gekeken naar het uitdagend onderwijs binnen het mbo. Uitdagend onderwijs is een breed begrip, maar wat zorgt er nou voor dat studenten worden uitgedaagd binnen het middelbaar beroepsonderwijs? Dit is de eerste vraag die in dit profileringsproject wordt onderzocht. Uitgaande van deze bevindingen zal dit onderzoek verder in gaan op het pedagogisch perspectief. Hierin wordt zowel de houding en de rol van de docent als het pedagogisch klimaat behandeld. Naast dit perspectief wordt er nagegaan welke elementen op didactisch gebied nodig zijn om het middelbaar beroepsonderwijs uitdagend in te richten voor de eerstejaars studenten. Deze bevindingen komen voort uit diverse theorieën dat inzichten geeft om ervoor te zorgen dat het onderwijs uitdagender ingericht kan worden voor betrokken doelgroep.

2.1. Uitdagend onderwijs

Het onderwijs is een dynamisch proces dat afhankelijk is van maatschappelijke ontwikkelingen. Scholen hebben een maatschappelijke functie die vervuld moet worden. Deze maatschappelijke ontwikkelingen hebben zowel effect op de belevingswereld van de student als de inrichting van het onderwijs. Dit maakt het een onvoorspelbare complexe wereld waarin de student moet leren functioneren (Bussemaker, 2016). De student moet uitgedaagd worden om zichzelf te kunnen ontwikkelen en bekwaam te worden in het beroepsonderwijs. Maar wat zorgt ervoor dat de eerstejaars studenten binnen het beroepsonderwijs uitgedaagd worden? Dit is de eerste vraag die hieronder vanuit verschillende theorieën wordt behandeld.

De verandering in het onderwijs

De maatschappelijke ontwikkelingen hebben invloed op de belevingswereld van de student, dat vervolgens weer effect heeft op de manier van onderwijzen. Het onderwijs kende eeuwen lang een vast patroon. Waar de oudere generatie vooral onderwijs genoot op het gebied van lezen, schrijven en rekenen, is er tegenwoordig ook aandacht voor het aannemen van een kritische blik, presentatievaardigheden of het vormen van een duidelijke mening aan de hand van maatschappelijke problemen (Schrover, 2015). Het leren van bepaalde theorieën en basisvaardigheden heeft plaats gemaakt voor het leerproces zelf, dat in de tweede helft van de twintigste eeuw is ontstaan. Het onderwijs is dynamisch en moet volgens Schrover (2015) aansluiten bij de ontwikkelingen van de maatschappij. Sissing (2015) stelt dat het niet alleen een kwestie is van het aanpassen aan deze maatschappelijke ontwikkelingen, maar het is een unieke bijdrage dat het onderwijs moet leveren aan de vorming van de student. Reflectie op de aard en de taak van het onderwijs is hiervoor nodig. Van deze manier van onderwijzen is sprake door de eeuwen heen (Sissing, 2015). Wanneer het aansluit bij de ontwikkelingen in de maatschappij, zal het beter aansluiten bij de belevingswereld van de student en kan hij uitgedaagd worden (Schrover, 2015).

De afgelopen jaren is er veel veranderd omtrent het gebruik van boeken, tablets en andere digitale middelen. Dit zal de komende jaren blijven veranderen, maar concrete voorspellingen kunnen hiervoor niet worden gedaan (Schrover, 2015). Op dit moment ligt de focus voornamelijk bij het aanleren van feiten, vaardigheden en strategieën. De studenten moeten zich bewust worden dat het leren op school een bijdrage levert aan hun eigen ontwikkeling. De student draagt (bij aan) zijn eigen verantwoordelijkheid over dit leerproces (Schrover, 2015). Leren is het investeren in je eigen ontwikkeling.

Uitdagende onderwijsaspecten

Om ervoor te zorgen dat de student zich verantwoordelijk voelt en een bijdrage levert aan het eigen leerproces, moet de student uitgedaagd worden. De student uitdagen kan op verschillende manieren vormgegeven worden. Vrancken en Tromp (2013) stellen dat vier kenmerken een bijdrage leveren aan de uitdaging in het leerproces en de leerresultaten van de student. Deze kenmerken zorgen ervoor dat de student wordt uitgedaagd op verschillende vlakken. De student ontwikkelt meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid wanneer deze kenmerken in het onderwijs terugkomen.

1. Versnellen, verdiepen en verbreden zorgt ervoor dat de student zich niet gaat vervelen. Door een hoger tempo aan te nemen in de les moet de student bij de les blijven en krijgt hij het idee dat er ook echt iets geleerd is. Daarentegen moet er rekening gehouden worden met de verschillende capaciteiten van de student. Het is mogelijk, dat wanneer het voor een student te snel gaat, hij afhaakt en er stress ontstaat (Vrancken & Tromp, 2013). Het leggen van verbanden tussen de theorie en relevante toepassingen uit het werkveld zorgt voor verdieping en verbreding. Een groot deel van de studenten is nieuwsgierig en wil graag veel leren. Dit vergroot de leergierigheid, omdat de lesstof op deze manier meer gewaardeerd wordt en dit in de beroepspraktijk terugkomt. De student raakt betrokken bij de inhoudelijke lesstof en zal hierdoor zelf ook actief mee gaan denken. Deze betrokkenheid en een actieve deelname maakt de lesstof ook gemakkelijker (Vrancken & Tromp, 2013).

2. Onderwijsactiviteiten kunnen op een uitdagende manier aangeboden worden. Deze activiteiten moet de student wel als leerzaam en nuttig beschouwen, omdat dit een proces is dat een bijdrage levert aan de kennisontwikkeling. Activiteiten die de student als nuttig kan ervaren zijn: excursies, diverse vormen van onderzoek en het behandelen van verdiepende en verbredende theorieën (Vrancken & Tromp, 2013). Onderzoek doen zorgt ervoor dat de student kennis maakt met deze vorm van leren. Het zelfvertrouwen groeit met betrekking tot het doen van onderzoek (Vrancken & Tromp, 2013).

3. Keuzes in het curriculum en het doen van onderzoek zijn elementen waar de student ruimte moet krijgen voor het maken van keuzes. De ruimte om eigen keuzes te maken maakt het onderwijs uitdagend wat vervolgens effect heeft op de motivatie, resultaten en de ontwikkeling van de zelfstandigheid van de student (Vrancken & Tromp, 2013). Deze keuzes zorgen ervoor dat de student de gelegenheid krijgt om het onderwijs af te stemmen op de eigen interesse.

4. Eigen inbreng en verantwoordelijkheid in de lessen daagt de student uit om de aangeboden kennis eigen te maken en te begrijpen, dit bevordert de zelfstandigheid van de student (Vrancken & Tromp, 2013).

Naast Vrancken en Tromp geeft ook Schrover (2015) inzichten in wat het onderwijs uitdagend maakt. Schrover (2015) stelt dat een verrijkingstraject uitdagend is en meewerkt aan de bewustwording van het eigen leerproces. Dit is dan ook een omschrijving van wat het verrijkingstraject zou moeten zijn. Het verrijkingstraject is uitdagend en uitdaging zorgt ervoor dat je betrokken blijft bij de leertaak (Bors & Stevens, 2010). Bij het opzetten van een verrijkingstraject wordt de student uitgedaagd. Er wordt meer van de student geëist dan enkel het aanbieden van de leerstof. Het is de bedoeling dat de student complex gaat nadenken: de student gebruikt en reproduceert bestaande kennis, om deze vervolgens weer te koppelen aan andere vakken en/of de beroepspraktijk (Schrover, 2015). De koppeling hiervan maakt het voor de studenten complex en biedt uitdaging.

Om een gedegen verrijkingstraject op te zetten worden er drie stappen doorlopen. Deze stappen zijn handvaten die gebruikt kunnen worden om een uitdagende opdracht op te stellen. Hiervoor wordt er van achter naar voren gewerkt: Vanuit het opgestelde doel zal er gekeken worden

naar de manier hoe dit bereikt kan worden (Schrover, 2015). Bij het doorlopen van de volgende stappen moet er rekening gehouden worden met de verschillen tussen de student. De verschillen omtrent het niveau van leren, verwerken en de capaciteiten die een student bezit. Er wordt hierbij gesproken van differentiatieniveau (Geerts & van Kralingen, 2012). Binnen dit verrijkingstraject gaat het om convergente differentiatie. Hiervan is sprake wanneer er wordt gedifferentieerd vanuit de vak inhoud. Er is bekend bij zowel de student als de docent welke kennis en/of vaardigheden de student minimaal tot zijn beschikking moet hebben om de opdracht of theorie te begrijpen. Elke student zal werken aan dezelfde opdracht, maar het verschil zit in de instructie, begeleiding en zelfstandigheid (Geerts & van Kralingen, 2012). De student met een lager niveau zal meer instructie en begeleiding nodig hebben dan de student met een hoger niveau. Vrancken en Tromp (2013) hebben het op dat moment over een hoger tempo aannemen voor de student met een hoger niveau. Wanneer er sprake is van een hoger niveau zal er meer zelfstandigheid van de student verwacht worden dan de student met een lager niveau. Voor beide partijen zal er duidelijk beschreven moeten worden wat ze kunnen bereiken, welke vaardigheden nodig zijn en waarvoor ze de opdracht precies moeten uitvoeren. Dit komt terug in de volgende stappen die nodig zijn om een verrijkingstraject op te stellen.

1. Het leerdoel moet duidelijk omschreven worden. Wat moet de student hebben geleerd aan het einde van het verrijkingstraject, welke kennis en vaardigheden zijn daar voor nodig en welke worden verder ontwikkeld door middel van dit traject (Schrover, 2015). De student moet vooral zelf begrijpen wat het verrijkingstraject inhoudt. Doordat ze het begrijpen zullen ze zich verantwoordelijk voelen voor hun eigen persoonlijke leertraject. Carol Dweck (2006) stelt dat studenten hierdoor meer gemotiveerd zijn, beter tegen tegenslagen kunnen en de aangeboden kennis beter onthouden.

2. De vaardigheden worden zodanig geformuleerd dat ze te toetsen zijn. Wat kunnen ze aan het einde van het traject aantonen betreft de vaardigheden en wat zijn de criteria hiervan (Schrover, 2015). Betrokken docenten moeten op de hoogte zijn van het traject. Wat het leerdoel voor de student is en hoe ze dit kunnen aantonen, moet bekend zijn. Wanneer het breed gedragen wordt, kunnen de studenten ook zodanig begeleid worden buiten dit traject. De betrokken docenten weten op deze manier zelf wat ze van de student kunnen verwachten en de lessen hierop aanpassen, zodat de ontwikkeling van de student centraal staat.

3. Er wordt een lesprogramma opgezet met de (leer)ervaringen die de student nodig heeft voor in de beroepspraktijk (Schrover, 2015). Wanneer de student weet wat hij voor dit traject moet doen en waarvoor dit nodig is in de beroepspraktijk, is hij bewust bezig met het leerproces dat hij doorloopt. Door dit inzicht wordt de verantwoordelijkheid door de student gedragen en heeft hij de sleutel in eigen handen wat betreft de houding die hij hierbij aanneemt.

Naast de moeilijkheidsgraad wordt er ook een onderscheid gemaakt tussen de begrippen 'hard werken' en 'veel leren'. Het gaat er niet om dat de student veel leert, maar het gaat erom dat hij bewust weet wat er geleerd is. Wanneer de student zelf kan aangeven wat hij heeft geleerd en waarom dat belangrijk is voor de ontwikkeling, is het doel van leren behaald. Deze bewustwording is een onderdeel van het meervoudig leren (Bijkerk & van der Heide, 2012). Voordat de student bewust kan benoemen waarom het belangrijk is voor de ontwikkeling moeten er eerdere stappen zijn doorlopen. Het proces van de bewustwording wordt aan de hand van drie stappen doorlopen: de single-, double-en triple-loop learning (Bijkerk & van der Heide, 2012). In figuur 2 wordt dit meervoudig leren gevisualiseerd. De student moet eerst weten welke acties de student heeft ondernomen voor het behaalde resultaat, dat wordt de single-loop genoemd. Bij double-loop learning kan de student benoemen waarom hij bepaalde acties heeft ondernomen. Als laatste is de student in staat om te verantwoorden vanuit welke waarden en motieven deze acties ontstaan (Bijkerk & van der Heide, 2012). Of het voor alle studenten mogelijk is om dit laatste stadium te

bereiken is onduidelijk. De mbo studenten zijn hier volgens Bijkerk & van der Heide (2012) nog niet toe in staat in verband met een lager niveau van intelligentie. De triple-loop learning kan aan het einde van de opleiding pas als doel worden gesteld. Mits er sprake is van een hoge intra persoonlijke intelligentie, ook wel het vermogen tot zelfinzicht genoemd (Bijkerk & van der Heide, 2012). Om deze reden kan er niet van de studenten verwacht worden om te kunnen redeneren waarom het geleerde belangrijk is voor de ontwikkeling en zal dit onderzoek hier niet verder op in gaan.

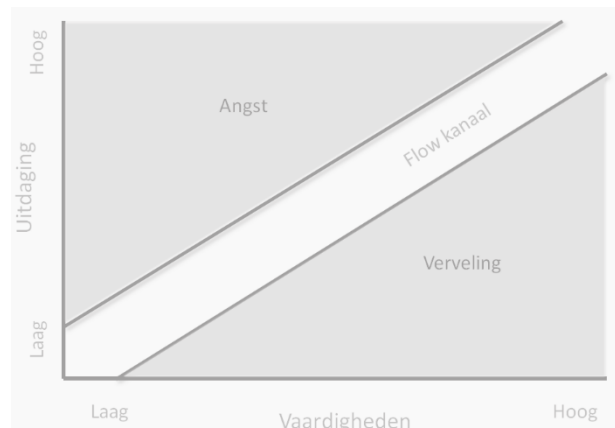

Figuur 2. Meervoudig leren. Bijkerk & van der Heide (2012)

Flow ervaring

In een leerproces is het niet alleen van belang dat de student bewust weet wat hij leert. Uitdaging is ook een belangrijke factor in een leerproces. Wanneer studenten niet uitgedaagd worden, zullen ze zich namelijk gaan vervelen en ligt onderpresteren op de loer. (Vliet, van, 2013). Wanneer er teveel uitdaging is, in vergelijking met de capaciteiten die de studenten tot hun beschikking hebben, zal er angst ontstaan (Boekaerts & Simons, 1995). Csikszentmihalyi (2005) is de grondlegger van het flow kanaal en richt zich op de positieve psychologie. Het is van belang dat studenten in het flow kanaal terecht komen om zich te kunnen ontwikkelen. Het flow kanaal is een gevoel waar de student in terecht komt als de vaardigheden en de uitdaging goed tegenover elkaar staan. Wanneer de student dit ervaart zal de student presteren, het motiveert de student en het zelfvertrouwen wordt opgebouwd (Phaff, 2008). De juiste uitdaging bij de juiste capaciteiten van de student. Dit is van belang omdat studenten dan intrinsiek gemotiveerd zijn (Bors & Stevens, 2010). Deze intrinsieke motivatie wordt volgens het flow kanaal gezien wanneer er sprake is van een hoge concentratie bij de student, wanneer hij niet meer bewust bezig met de omgeving en volledig gaat voor de activiteit. Csikszentmihalyi (2005) heeft onderzoek gedaan naar wanneer het gevoel van flow optreedt (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). Csikszentmihalyi (2005) stelt dat mensen meer uitgedaagd worden en een persoonlijke groei zien wanneer ze vaker 'flow' ervaren. Door deze uitdaging zijn de studenten betrokken bij de leertaak (Bors & Stevens, 2010). De student voelt zich sterk, alert en heeft het gevoel dat hij op de top zit van het kunnen presteren.

Om deze flow te ervaren zijn twee aspecten van belang: uitdaging en vaardigheden. Wanneer de uitdaging in balans is met de vaardigheden is de kans op het ervaren van succes het grootst (Kooijmans, 2009). De balans tussen de uitdaging en de vaardigheden wordt in figuur 3 afgebeeld. Studenten zijn bang om fouten te maken als ze angst ervaren en de uitdaging niet aankunnen. Deze angst zorgt voor een negatieve ervaring, wat effect heeft op de ontwikkeling van de student. De student zal hierdoor minder snel nieuwe uitdagingen aangaan. Wanneer de uitdaging beneden niveau ligt kan er verveling optreden. Verveling kan vervolgens weer leiden tot onderpresteren (Kooijmans, 2009). Het onderwijs moet aansluiten bij deze vaardigheden om de juiste uitdaging te creëren, dat ervoor zorgt dat de studenten intrinsiek gemotiveerd zijn en het gevoel van flow ervaren.

Figuur 3. Flowkanaal, Csikszentmihalyi (2005)

Intrinsieke motivatie

Zoals hierboven beschreven heeft de student volgens Csikszentmihalyi (2005) intrinsieke motivatie nodig om het gevoel van flow te ervaren. Deze intrinsieke motivatie heeft effect op de mate waarin de student zich uitgedaagd voelt. Wanneer je intrinsiek gemotiveerd bent, voel je je ook uitgedaagd. Intrinsieke motivatie houdt in dat je iets leert omdat je geïnteresseerd bent in iets en dit zelf graag wilt weten of kunnen (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). De student moet achter zijn keuze staan en 'ja' kunnen zeggen tegen het geen wat hij gaat doen (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). Dit versterkt de intrinsieke motivatie. Volgens Ryan en Deci (2000) zijn er drie psychologische basisbehoeften nodig om intrinsieke motivatie te realiseren: autonomie, relatie en competentie (Ryan & Deci, 2000). Wanneer een van deze basisbehoeften niet vervuld zijn/kan worden, zal dat voor belemmering zorgen in de intrinsieke motivatie wat vervolgens weer effect heeft op de uitdaging. In tabel 1 staat schematisch beschreven wat van belang is bij de drie psychologische basisbehoefte van intrinsieke motivatie en wat voor effect het heeft als dit niet wordt vervuld. Bij de basisbehoefte autonomie staat de zelfbepaling van de student centraal. De student moet het gevoel hebben dat hij invloed kan uitoefenen over wat hij doet. Hierdoor ervaart hij vrijheid en kan de leeractiviteit zonder druk uitvoeren (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). Het zelf willen experimenteren en zelf keuzes maken staat is dan ook passend bij deze leeftijd (Slot & Aken, 2015). Hierbij gaat het om keuzemogelijkheden waarbij de student de keuzes als verschillend ziet. Deze keuze mogelijkheden worden eerder ook door Vrancken en Tromp (2013) vermeld. Zijn keuze moet een bijdrage leveren aan de toename van de intrinsieke motivatie, zodat de student ervaart dat ze zelf inbreng en invloed heeft op de uitvoering van de leeractiviteit en het leerproces. De keuzes die worden gegeven moeten niet teveel op elkaar lijken, anders voelt dit niet als een echte eigen keuze (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014).

De tweede basisbehoefte is de relatie, ook wel de sociale verbondenheid genoemd. De student heeft behoefte om ergens bij te horen en wil zich gewaardeerd voelen. De verbondenheid is belangrijk, zowel met medeklasgenoten als de docent. Vermogens van anderen worden geaccepteerd en gerespecteerd, de student voelt zich geaccepteerd en voelt zich geborgen bij anderen. Wanneer ze zich niet op hun gemak voelen, zullen ze minder gemotiveerd zijn. Dit gevoel kan ontstaan doordat de student (onbewust) niet aan het ideaalbeeld voldoet van de docent.

De derde basisbehoefte is de competentie. De student heeft de behoefte en de wil om te onderzoeken en te exploreren. Het vertrouwen op zijn eigen kunnen en het behalen van resultaten is hierin belangrijk (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). Wanneer de student dan ook vaker niet het gewenste resultaat behaalt, zal de student zich hopeloos of incompetent voelen (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). Een volgende keer waar een soortgelijke opdracht wordt gegeven, zal de student geneigd zijn om zich minder in te zetten (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014). De ervaring die de student heeft met betrekking tot een bepaalde opdracht zal effect hebben op zijn intrinsieke motivatie. Wanneer hij dit als positief heeft ervaren zal de intrinsieke motivatie groter zijn dan wanneer hij het als iets negatiefs heeft ervaren. Wanneer een opdracht of een vak dan ook als te makkelijk wordt ervaren zal de student weinig uitdaging ervaren en dus is de intrinsieke motivatie ook laag (Ros, Castelijns, van Loon, & Verbeeck, 2014).

Basisbehoefte	Kern voor de leerling	Bij niet vervullen:
Autonomie	Invloed kunnen uitoefenen op het eigen leerproces	Gevoel van dwang, verplichting
Relatie (sociale verbondenheid)	Zich gewaardeerd en gerespecteerd voelen	Gevoel van eenzaamheid, uitsluiting, niet aardig gevonden worden
Competentie	Vertrouwen in eigen kunnen	Gevoel van mislukking, tekortschieten, verveling

Tabel 1. *Psychologische basisbehoeften van intrinsieke motivatie bij*

Samenvatting

Wanneer een student uitgedaagd wordt moet er rekening gehouden worden met meerdere elementen. Zo is de aansluiting bij de capaciteiten van de student van belang om de juiste uitdaging te creëren. De docent moet weten wat passende opdrachten zijn voor zowel de student als het opgestelde doel. Door Vrancken en Tromp (2013) is er gesteld dat vier kenmerken uitdaging bieden: Versnellen, verdiepen en verbreden, het moet als nuttig ervaren worden, keuzes binnen het curriculum en het hebben van eigen inbreng. Deze kenmerken zorgen ervoor dat de student weet waarvoor hij het doet en zich verantwoordelijk voelt voor de gegeven lessen. Hierdoor voelt de student zich betrokken bij de opleiding en zal intrinsiek gemotiveerd zijn. Om de student intrinsiek te motiveren zijn autonomie, relatie en competentie de basisbehoeften. Deze basisbehoeften sluiten niet alleen aan bij het uitdagend onderwijs, maar ook bij de visie van de opleiding. De student wordt gezien als een autonoom persoon, die vanuit competenties bekwaam wordt opgeleid tot Sociaal Werker. Steeds meer zelfstandigheid wordt er van de student verwacht, waarbij de relatie van belang is om dit te bereiken (Bolanos, 2016).

2.2. Pedagogisch perspectief

Om de opleiding voor de eerstejaars studenten meer uitdaging te bieden wordt er vanuit verschillende perspectieven bekeken wat hiervoor nodig is. Vanuit de theorie wordt er gesteld dat de omgeving waar de student zich in bevindt en het pedagogische handelen effect heeft op het bieden van uitdaging. De school wordt gezien als een pedagogisch milieu. Elke docent handelt vanuit de visie van het ROC Tilburg School voor Welzijn. De pedagogische opvattingen tijdens het lesgeven aan de eerstejaars studenten komen voort uit deze visie. Deze visie is meegenomen in de omschrijving van de opdrachtgever. De student wordt beïnvloed door de manier van handelen van de docent, wat vervolgens een uitwerking heeft op de ontwikkeling (Geerligs & van der Veen, 2010). Dit in combinatie met de omgeving waar de student zich in bevindt, is het pedagogisch perspectief wat hieronder uitgelegd zal worden. Aan de hand dit perspectief wordt er bekeken wat het onderwijs uitdagend maakt voor de eerstejaars studenten op het mbo.

Adolescentiefase

Om te bepalen wat uitdagend is voor de eerstejaars studenten wordt er nagegaan in welke ontwikkelingsfase de doelgroep zich bevindt. Wanneer dit bepaald is kan er verder onderzocht worden wat passend is qua uitdaging binnen het onderwijs. Op deze manier kan er een balans gevonden worden tussen de capaciteiten en de uitdaging die aangeboden wordt.

De eerstejaars studenten behoren tot de doelgroep adolescenten. Deze studenten bevinden zich in de adolescentiefase. Dit is een fase waarin de hersenen nog volop in ontwikkeling zijn (Jolles, 2011). De leeftijd van de eerstejaars studenten varieert van 16 tot 20 jaar. De gemiddelde leeftijd is 17 jaar. 17-jarigen zijn nog niet bekwaam genoeg om zelfstandig te werken, problemen te ontdekken en op te lossen, gevolgen inschatten (Jolles, 2011). De studenten zullen vaak het gevolg van het gedrag niet inzien en kunnen zichzelf overschatten. Dit komt doordat de hersenrijping tot na het twintigste jaar nog volop doorloopt (Jolles, 2011). Ook komt dit omdat studenten met deze leeftijd situaties op lange termijn nog niet kunnen overzien. Eén week is voor de student al een erg lang termijn om te overzien (Jolles, 2011). Belangrijke elementen waar rekening mee gehouden worden is het abstraherende en relativerende denkvermogen dat gestimuleerd moet worden door de docent, om lange termijn beslissingen te kunnen maken. Hier wordt rekening mee gehouden door het aanbieden van een duidelijke structuur en planning voor de opdracht. De student zal het doel van de opdracht wel begrijpen, maar direct zal de student daar niet bewust mee bezig zijn. In deze leeftijdsfase wordt er vanuit het beroepsonderwijs wel verwacht dat de student bewust bezig

is met dit doel. De studenten zullen niet zomaar uit zichzelf zelfstandig gaan werken, problemen ontdekken of plannen (Slot & Aken, 2015). Het is belangrijk dat de studenten begeleid worden om bekwaam te worden in het zelfstandig werken. Ook het zelfstandig maken van keuzes is voor de studenten een onderdeel waar ze in ondersteund moeten worden. De competenties van de student moet in beeld zijn voor de docent, zodat de ondersteuning en begeleiding hierop afgestemd kan worden.

De docent is ervoor om voor deze afstemming te zorgen. De ontwikkeling van de student moet geprikkeld en gestimuleerd worden. Aansluitend bij de ontwikkeling en de rijping van het brein. Dat betekent niet dat de student pas 'vrij' gelaten moet worden als het brein er aan toe is. Met het 'vrij laten' van de student wordt bedoeld, dat er volledige zelfstandigheid van de student wordt verwacht. De student moet hierin geprikkeld worden tijdens deze ontwikkeling, zodat de prikkels beroep kunnen doen op de complexe netwerken van de hersencellen (Jolles, 2011). Op hoe de student geprikkeld kan worden is afhankelijk van de rol die de docent aanneemt en het pedagogisch klimaat. Hier wordt dieper op ingegaan in de volgende hoofdstukken.

Pedagogisch competent

Om de student te prikkelen moet de docent een rol aannemen die passend is voor de behoeftes van de student. De docent kan hierin verschillende rollen aannemen, die voortkomen uit de zeven landelijke bekwaamheidseisen. Deze eisen zijn vastgesteld door de Stichting Beroepskwaliteit Leraren en worden SBL competenties genoemd (Geerts & van Kralingen, 2012).

Uitgaande van het pedagogisch perspectief is de bekwaamheidseis 'pedagogisch competent' passend. Wanneer een docent pedagogisch competent is, betekent dit dat de docent houvast en structuur biedt bij de keuzes die de studenten moeten maken. De docent moet de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de student bevorderen, zodat er een goed beeld gevormd kan worden over de ambities en de mogelijkheden van de student (Fontys Hogescholen, 2011). Een veilige leer- en werkomgeving zorgt ervoor dat dit behaald kan worden. Ook is het van belang dat de docent de student helpt om de leerinhouden eigen te maken. De student moet vertrouwd raken met hoe de verworven kennis in de praktijk gebruikt wordt. Hiervoor moet een krachtige leeromgeving gecreëerd worden, waarbij het verband tussen de theorie en de praktijk wordt gelegd. Relevante maatschappelijke ontwikkelingen uit het beroep moet gekoppeld worden met de theorie vanuit de schoolomgeving. De docent stemt zijn lessen af op de beleavingswereld van de student en daagt ze daarin uit. Dit is een van de belangrijkste omgevingsvariabele die het leergedrag van de student bepaalt (Boekaerts & Simons, 2003). De docent zorgt voor een leersituatie waarin de student eigen inbreng heeft. Ook laat de docent de student nadenken over hun eigen ontwikkelings- en leerproces. Doyle (1997) veronderstelt dat de leerprestaties te verklaren zijn aan de hand van de 'leerkracht-effectiviteit' (Boekaerts & Simons, 2003). De leerkracht-effectiviteit wordt bereikt door middel van het strikt plannen en sturen van onderwijsactiviteiten. Doelstellingen moeten nauwkeurig en duidelijk aan de student worden meegedeeld (Boekaerts & Simons, 2003). Om dit als docent uit te kunnen voeren is het van belang om rekening te houden met de basisbehoeften van de student. Dit is een onderdeel van het pedagogisch klimaat.

Pedagogisch klimaat

Het pedagogisch klimaat is de manier waarop de docent contact heeft met de student, in combinatie met de omgeving waar de student zich bevindt (Castelijns & Jager, 2002). De docent heeft hierin de taak om de drie basisbehoeften te bevorderen: autonomie, relatie en competentie. Eerder zijn deze basisbehoeften naar voren gekomen om de student intrinsiek te motiveren. Vanuit dit perspectief wordt er gesteld dat een veilige omgeving en vertrouwen nodig is om deze basisbehoeften te

ondersteunen, zodat de student alle aandacht op het leren kan richten. Hierbij is het ook belangrijk dat de student elkaar leert te vertrouwen. Het vertrouwen wordt gerealiseerd door een duidelijk structuur en betrokkenheid aan te bieden. Werkend hieraan, wordt er tegelijkertijd gewerkt aan de competenties van de student. Tijdens dit proces wordt er veel van de student verwacht: de student moet leren om de waarde van deze verwachtingen in te zien en daarbij zijn kwaliteiten en inspanningen bewust ervaart. Dit bewust ervaren zorgt ervoor dat de student het leerproces onder controle heeft (Castelijns & Jager, 2002). De visie is gebaseerd op de visie van Stevens. Stevens (2004) benadrukt de taak van de leraren vanuit het pedagogisch aspect. Hij stelt dat docenten zich moeten richten op het bevorderen van de zelfstandigheid van de studenten. Ze moeten leren de verantwoordelijkheid te dragen voor anderen en dat van het eigen gedrag (Castelijns & Jager, 2002). Van de studenten wordt een actieve houding verwacht, maar dit gebeurt niet vanzelf. Stevens (2004) sluit met zijn visie aan bij de bovengenoemde drie basisbehoeften.

Zowel de studenten als docenten ontwikkelen verwachtingen richting elkaar. Deze verwachtingen komen voort uit de interactie tussen de student en de docent. Niet alleen worden er verwachtingen van elkaar ontwikkeld, maar de student ontwikkelt ook verwachtingen richting zichzelf. Dit heeft te maken met het bewust bezig zijn met de competenties van jezelf en van de ander. Voor deze elementen is dus de interactie tussen elkaar van groot belang voor de ontwikkeling en de motivatie om de voldoening eruit te halen.

Wanneer studenten actief worden betrokken bij het onderwijs zullen ze zich verantwoordelijk voelen en hierin uitgedaagd worden. De student moet actief, gemotiveerd en betrokken zijn (Castelijns & Jager, 2002). Aan uitdaging heeft elke student behoefte, daarvoor is een passende aansluiting van belang (Castelijns & Jager, 2002). Er moet rekening gehouden worden met de behoeften en de mogelijkheden van de studenten. Om de studenten uit te dagen is een doelbewuste activiteit nodig, waarbij de ontwikkeling van de student wordt bevorderd en het leerdoel bereikt wordt (Castelijns & Jager, 2002).

De behoeften van de student kun je koppelen aan emoties. Emoties zijn verbonden met het opdoen van kennis en werken op een sturende manier in dit proces. Door Immordino-Yang en Damasio (2007) wordt gesteld dat emotie en de sfeer van de sociale omgeving van groot belang zijn voor het optimaal leren op school. Studenten leren beter wanneer er een positieve emotionele band is tussen studenten, docenten en de inhoud van de leerstof (Schrover, 2015). Wanneer er uitdagingen aangeboden worden is een veilige omgeving van belang om te leren van tegenslagen. Deze tegenslagen zijn nodig om een gezonde leerontwikkeling te doorlopen en dit versterkt de motivatie. De aandacht moet hierin gelegd worden op het proces dat ze doorlopen, in plaats van het resultaat dat ze behalen.

Hybride leeromgeving

Aansluitend aan de behoefte van de student kan een hybride leeromgeving effectief werken als uitdaging. Een hybride leeromgeving is een omgeving waar het leren en de beroepspraktijk centraal staat. Het wordt ook wel een leerwerk omgeving genoemd. De verworven theorie wordt in het echt uitgevoerd door middel van levensechte opdrachten (Aalsma, 2011). Poortman en Visser (2009) constateren dat er een grote tegenstelling is tussen het leren en het werken (Aalsma, 2011). Bij een hybride leeromgeving gaat het om de integratie tussen het leren en het werken in de beroepspraktijk. Het leren moet niet meer gehaald worden uit theorieën en methodieken door middel van een schoolomgeving, maar er moet geleerd worden uit de beroepspraktijk (Aalsma, 2011). Dit inzicht van Poortman en Visser (2009) komt voort uit het feit dat men leert door middel van ervaringen. Het is een oud leerprincipe waarbij de handeling eerst wordt voorgedaan, zodat je het kan overnemen. Vervolgens wordt de handeling verantwoord en dan mag het zelfstandig

uitgevoerd worden (Aalsma, 2011). Op dit moment bestaat het leerprincipe uit luisteren, kennisoverdracht, de kennis verwerven en het uitvoeren (Aalsma, 2011). Door het oude leerprincipe weer toe te passen in een leerwerkomgeving, krijgt de student de mogelijkheid om de kern van de beroepspraktijk te leren kennen. De Bie en Ploegman (2008) sluiten zich hierbij aan. Het leren van kennis is nodig om methodieken en vaardigheden toe te passen in de praktijk, maar dit kan de student ook op het verkeerde been zetten (de Bie & Ploegman, 2008). Voorop zou het uitvoeren van de competentie moeten staan, met op de achtergrond de theorie die als verantwoording dient. Deze theorieën kan de student verwerven in deze leerwerkomgeving. De student krijgt zo een realistisch beeld van de werkwijze en de sfeer van de beroepspraktijk. Op deze manier worden studenten uitgedaagd om meer verantwoordelijkheid te dragen en om te experimenteren met interesses en talenten (Aalsma, 2011).

Het belang van hoge verwachtingen

Niet alleen bij het inzetten van een leerwerkomgeving zal de student meer verantwoordelijkheid dragen. Ook het stellen van hoge eisen aan de student geeft de student het gevoel dat er iets van hem verwacht wordt. Als de verwachtingen te laag ingezet worden ten opzichte van de competenties van de student, mist de student uitdaging en zal de student niet gemotiveerd zijn om aan de verwachtingen te voldoen. Wanneer de verwachtingen juist te hoog zijn, zal de student ook niet gemotiveerd worden, omdat de student het gevoel heeft dat hij het niet aan kan (Schrover, 2015). Carol Dweck stelt dat wanneer je de lat te hoog legt en dus hoge verwachtingen hebt, je uit moet leggen waarom je dat als docent doet (Schrover, 2015).

Bij uitdagend leren is het belangrijk dat de student zichzelf ook uitdaagt, zodat de hersenen kunnen 'groeien'. Carol Dweck (2006) stelt dat hersenen net als spieren werken. Wanneer je je spieren wilt trainen moet je het jezelf steeds moeilijker maken door bijvoorbeeld zwaardere gewichten te gebruiken bij het sporten, zodat ze (net als je hersenen) kunnen groeien. De uitdaging zorgt voor motivatie, concentratie en er kan beter met tegenslagen omgegaan worden. Door het trainen van de hersenen wordt het geleerde beter onthouden en op deze manier blijft er ontwikkeling plaatsvinden (Schrover, 2015). De houding die je hiervoor als docent aanneemt is het open staan en het laten merken dat je in de student gelooft. Wanneer je een houding aanneemt waarbij je de studenten 'ontziet' zullen ze dit merken en zich daar ook naar gedragen. Docenten nemen een houding aan waar de student zijn houding vervolgens op aansluit.

Samenvatting

Vanuit het pedagogisch perspectief wordt er gesteld dat een veilige leeromgeving van belang is om aan de drie basisbehoeften te kunnen voldoen. Deze basisbehoeften hebben effect op de intrinsieke motivatie, wat vervolgens er weer voor zorgt dat de student wordt uitgedaagd. De rol van de docent is om in te spelen op deze genoemde drie basisbehoeften. Middels de sbl competenties wordt er van de docent verwacht hier bekwaam in te zijn. Het bieden van houvast en structuur, aansluiten bij de belevingswereld van de student en ervoor zorgen dat de student een eigen inbreng heeft. Dit behoort bij de bekwaamheidseisen van de docent en zorgt bij de student voor zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Naast deze bekwaamheidseisen wordt er door Carol Dweck gesteld dat het hebben van hoge verwachtingen ook een bijdrage levert aan het uitdagen van de student. Zo wordt er iets van de student verwacht en zal er ontwikkeling plaatsvinden. Dit wordt vergeleken met spieren, die telkens met zwaardere gewichten getraind moeten worden om tot progressie te komen.

2.3. Didactisch perspectief

Naast het pedagogisch perspectief heeft het didactisch perspectief ook een aandeel binnen het creëren van uitdaging binnen het onderwijs. "Didactiek is de wetenschap die zich bezighoudt met de vraag hoe kennis, vaardigheden en houdingen of attitudes door een docent kunnen worden onderwezen aan studenten" (Bijkerk & van der Heide, 2012). Didactiek kun je onderverdelen in de algemene didactiek en de vakdidactiek. De algemene didactiek is de manier hoe je als docent iets het beste kan aanleren en hoe je de student kan motiveren. Ook het eigen maken van de geleerde kennis is hier een onderdeel van (Aalsma, 2011). De vakdidactiek is gericht op het vak zelf. De manier hoe je een bepaald vak het beste kan overbrengen (Aalsma, 2011).

Sbl competentie

De sbl competentie die onder dit perspectief valt is de vakinhoudelijke en didactische competentie. Deze competentie behoort ook tot een landelijke bekwaamheidseis (Geerts & van Kralingen, 2012). Van de docent wordt verwacht dat er rekening wordt gehouden met de individuele verschillen van de student en het creëren van een krachtige leeromgeving. Deze krachtige leeromgeving wordt gecreëerd door verbanden te leggen tussen de theorie en de beroepspraktijk. Eerder werd dit beschreven als een hybride leeromgeving. Dit stimuleert de intrinsieke motivatie van de student, de student zal hierdoor uitgedaagd worden om successen af te ronden. Ook dit valt onder de landelijke bekwaamheidseis van de docent (Geerts & van Kralingen, 2012). Wanneer de student het gevoel heeft dat er iets te leren is en de stof steeds moeilijker wordt, wordt hij uitgedaagd (Bijkerk & van der Heide, 2012). Om de student dit gevoel waarborgen kunnen werkvormen ingezet worden, waarbij het doel duidelijk is voor de student.

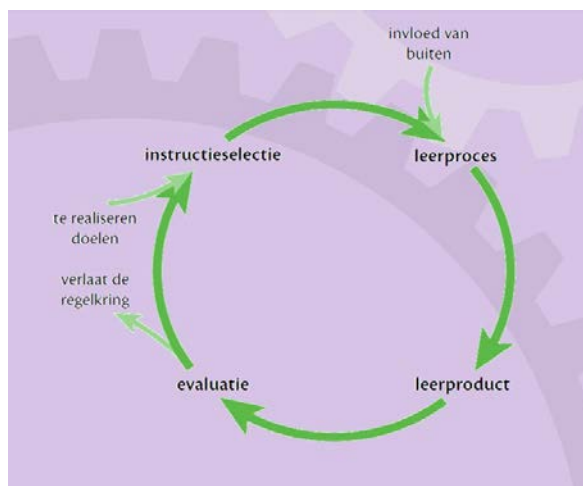
Werkvormen

Werkvormen zijn een onderdeel van de didactiek. Werkvormen worden ingezet om bepaalde doelen in een les te bereiken. Docenten moeten in staat zijn om doelgericht en afwisselende werkvormen te gebruiken om de studenten te prikkelen en te motiveren om het doel te bereiken (Hoogeveen & Winkels, 2008). Wanneer een docent bepaalde lesdoelen heeft vastgesteld, moet er gekeken worden welke werkvormen daar passend bij zijn (Hoogeveen & Winkels, 2008). Het vaststellen van het doel is van belang. Zoals al eerder is beschreven, voelt de student zich uitgedaagd als hij weet wat hij gaat bereiken en wat er van hem verwacht wordt. De doelen die voor een les worden opgesteld zijn vaak abstract (Hoogeveen & Winkels, 2008). De doelen kunnen in verschillende categorieën opgedeeld worden en vanuit dit inzicht kan gekeken worden welke werkvormen daar passend bij zijn.

- Cognitieve doelen zijn doelen die betrekking hebben op het inzicht, denken, geheugen en redeneren. De aspecten onderscheid maken, toepassen en interpreteren vallen onder gedragingen van de cognitieve doelen.
- Affectieve doelen zijn doelen die betrekking hebben op gevoelens, overtuigingen, emoties en attitudes. Gedragingen zoals het tonen van interesse, initiatief nemen en verschillen accepteren vallen onder deze doelen.
- Sociale doelen zijn doelen gericht op het samenwerken en samenleven. Passende gedragingen zijn voornamelijk het kunnen luisteren, leiding geven, samenwerken, discussiëren en elkaar respecteren.
- Psychomotorische doelen zijn doelen die te maken hebben met (lichamelijke) vaardigheden zoals het kunnen schrijven, tekenen, typen, een koprol kunnen maken etc. (Hoogeveen & Winkels, 2008)

Om een passende werkvorm te vinden bij de bovenstaande doelen wordt er gebruik gemaakt van een Onderwijsregelkring (Geerts & van Kralingen, 2012). Geerts en Kralingen (2012) onderstellen dat het gebruik van de onderwijsregelkring de beoogde afstemming kan worden beoordeeld.

Aan de ene kant wordt er gesteld dat veel variatie zorgt voor uitdaging, maar tegelijkertijd is te veel variatie ook niet goed (Hoogeveen & Winkels, 2008). Gevarieerde didactische werkvormen bieden houvast en uitdaging. De student wordt geprikkeld om mee te doen aan de les. Te veel structuur in het gebruik van werkvormen kan op een gegeven moment als saai en vervelend worden ervaren (Hoogeveen & Winkels, 2008). Er zijn daarom ook verschillende overwegingen die de docent helpt om een werkvorm te kiezen. Een reden waarom er vaak geen nieuwe werkvormen gebruikt worden is de handelingsverlegenheid. De docent heeft er nog weinig ervaring mee en durft het niet uit te voeren (Geerts & van Kralingen, 2012). Om de juiste afstemming tussen de inhoud en de werkvorm te beoordelen kan er gebruik gemaakt worden van de onderwijsregelkring (Geerts & van Kralingen, 2012). De onderwijsregelkring wordt in figuur 4 weergegeven.

Figuur 4 Onderwijsregelkring, Geerts & van Kralingen (2012)

Het begint bij het vaststellen van de doelen die de studenten moeten bereiken. Vervolgens wordt er gekeken hoe deze doelen bereikt kunnen worden. De analyse van de beginsituatie en de keuze van werkvormen wordt bepaald in de instructieselectie. De doelen van de les worden vastgesteld en werkvormen gekozen. Werkvormen kunnen zowel docent-gestuurd als student-gestuurd. Dit hangt af van de mate waarin de student of docent leidend is. Verschillende werkvormen die gebruikt kunnen worden in de les zijn terug te vinden in bijlage 2.

Het leerproces is uiteindelijk te zien in het resultaat van de student. Hierbij staat beschreven dat de invloed van buiten effect heeft op dit leerproces. Het is mogelijk dat de resultaten zich niet volledig hebben kunnen uiten door de gekozen werkvorm (Geerts & van Kralingen, 2012). Dit wordt vervolgens in de evaluatie geëvalueerd. Hierin wordt vastgesteld of de werkvorm heeft geleid tot het behalen van het doel. Als hieruit blijkt dat het doel is behaald met behulp van de werkvorm kan de onderwijsregelkring verlaten worden (Geerts & van Kralingen, 2012).

Samenvatting

Een docent moet voldoen aan de landelijke bekwaamheidseisen. Waarin staat beschreven dat de docent verbanden legt tussen de theorie en de beroepspraktijk, dit zorgt voor een krachtige leeromgeving. Vanuit de vakinhoudelijke en didactische competentie wordt er van de docent verwacht dat hij met zijn les vorm en inhoud rekening houdt met de individuele verschillen. Volgens Geerts en Van Kralingen (2012) wordt er gesteld dat de elke docent deze competenties bezit en kan uitvoeren, omdat dit landelijke eisen zijn die zijn opgesteld om een bevoegde docent te zijn.

Naast de eisen waar een docent aan moet voldoen op didactisch gebied wordt het gebruik van werkvormen ook als uitdagend gezien. Werkvormen zijn nodig om een bepaald doel te bereiken. Om een passende werkvorm te kiezen is de onderwijsregelkring een manier waarbij stappen doorlopen worden om dit te bereiken. Van belang is dat de beginsituatie in beeld is om een doel op te kunnen stellen. Vervolgens wordt er een werkvorm gekozen, uitgevoerd en als laatste geëvalueerd. Bij deze evaluatie zal in beeld worden gebracht welke verbeterpunten er nog liggen.

2.4. Conclusie literatuuronderzoek

In het literatuuronderzoek zijn dan ook meerdere suggesties gedaan om het onderwijs voor de eerstejaars studenten in het beroepsonderwijs uitdagend te maken. Zowel vanuit het pedagogisch als didactisch perspectief komen bevindingen naar voren, die effect hebben op de mate van uitdaging binnen het beroepsonderwijs voor de eerstejaars studenten. Hierin is de gewenste situatie geschetst betreft uitdagend onderwijs. De onderstaande concepten uit het literatuuronderzoek dienen als onderlegger voor het praktijkonderzoek.

Vrancken en Tromp (2013) stellen dat het zelf maken van keuzes en het hebben van eigen inbreng een gevoel van uitdaging en verantwoordelijkheid oplevert bij de student. De hiervoor genoemde keuzes hebben betrekking tot het curriculum en bepaalde opdrachten binnen de les. Op die manier wordt de student uitgedaagd om goed na te denken over de gemaakte keuzes en voelt hij zich verantwoordelijk (Vrancken & Tromp, 2013). Er kan gesteld worden dat het maken van eigen keuzes en het verantwoordelijkheidsgevoel effect heeft op de intrinsieke motivatie. Wanneer de student intrinsiek gemotiveerd is, wordt de student op een passende manier uitgedaagd. Hiermee wordt bedoeld dat de uitdaging in balans is met de capaciteiten van de student. Zowel Csikszentmihalyi (2005) als Ryan & Deci (2000) stellen dat de intrinsieke motivatie gecombineerd wordt met de mate waarin de student wordt uitgedaagd. Wanneer de student te weinig wordt uitgedaagd ten opzichte van de capaciteiten waarover hij beschikt, zal de student zich vervelen. Wanneer de student angst ervaart, betekent dit dat er een te grote uitdaging op hem staat te wachten (Ros, Castelijns, Van Loon, & Verbeeck, 2014). Hierdoor is er geen sprake van intrinsieke motivatie en zal de student op dat moment niet de behoefte hebben om het resultaat met succes af te sluiten. Deze mate van de uitdaging heeft dus effect op de motivatie en het resultaat van de student (Ryan & Deci, 2000).

Om tot de juiste uitdaging te komen moet er in beeld zijn over welke capaciteiten de eerstejaars student beschikt, wat kan de student al wel en wat nog niet. De student moet met behulp van een juiste afweging geprikkeld worden. Door middel van afwisselende werkvormen zal de student geprikkeld worden en zich uitgedaagd voelen (Hoogeveen & Winkels, 2008). Dit is een onderdeel van het didactisch perspectief. Bij het opstellen van lessen met de bijbehorende opdrachten moet de beginsituatie in beeld zijn. In hoeverre is de eerstejaars student bekend met het onderwerp en in welke mate beschikt de student over de vaardigheden die nodig zijn om de opdracht uit te voeren? Deze vragen moeten bij de beginsituatie beantwoord worden. Eerder is uit het literatuuronderzoek gebleken dat de capaciteiten van de eerstejaars mbo student niet altijd aansluiten bij de verwachtingen die de docent heeft. Enerzijds stelt Schrover (2015) dat het scheppen van hoge verwachtingen ten opzichte van de student, juist een goede werking heeft op het verantwoordelijkheidsgevoel van de student. Carol Dweck (2016) legt hierbij uit dat bij het stellen van hoge verwachtingen er duidelijk uitgelegd moet worden waarom dit wordt gedaan (Schrover, 2015). Anderzijds stelt Jolles (2011) dat de hersenrijping van de student met een leeftijd van 17 jaar nog niet volledig is ontwikkeld. Dit zorgt ervoor dat de student niet de mogelijkheid heeft om ver vooruit te kunnen kijken en te plannen. Bij het stellen van hoge verwachtingen moet dus een duidelijke structuur en planning worden geboden, zodat de ontwikkeling van de hersenen worden gestimuleerd. Deze duidelijke uitleg geldt niet alleen bij het stellen van hoge verwachtingen, maar ook bij het bieden van uitdaging is dit een element dat vast staat. Wanneer de student weet wat er van hem verwacht wordt, wat het doel is, welke kennis en vaardigheden de student nodig heeft om het doel te behalen, zal de student zich uitgedaagd en verantwoordelijk voelen.

3. Praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk vindt het praktijkonderzoek plaats. Het praktijkonderzoek is een onderdeel van het profileringsproject, waarbij de theorie in de praktijk wordt getoetst. Het toetsen van deze theorie kan op verschillende manieren gedaan worden. Onder paragraaf 3.2 wordt het onderzoeksdesign beschreven. Hierin wordt beschreven wat voor soort onderzoek het is. Het soort onderzoek heeft invloed op de manier van het onderzoek doen in de praktijk. Hiervoor zijn de bevindingen uit het literatuuronderzoek nodig en dienen als onderlegger voor het praktijkonderzoek. De gewenste situatie wordt vanuit de literatuur geschetst om vervolgens te onderzoeken in hoeverre dit in de praktijk aanbod komt. Hiervoor worden respondenten gevraagd om deel te nemen. Welke respondenten dit zijn en waarom juist deze respondenten, zal hieronder verder worden toegelicht..

3.1. Bevindingen uit het literatuuronderzoek

In paragraaf 2.4 is de conclusie van het literatuuronderzoek beschreven. Hierbij komt naar voren wat van belang is om de eerstejaars studenten meer uitdaging te bieden binnen het beroepsonderwijs, vanuit het pedagogisch-en didactisch perspectief. Het maken van eigen keuzes, eigen inbreng hebben, het bieden van structuur en de balans tussen de uitdaging en de capaciteiten, hebben invloed op de mate van het bieden van uitdaging binnen het onderwijs voor de eerstejaars student. Deze inzichten dienen als uitgangspunt voor het praktijkonderzoek. In dit deel van het onderzoek zal er onderzocht worden wat de eerstejaars student binnen de opleiding Sociaal werk uitdagend vindt, vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief. Ook wordt er met behulp van het praktijkonderzoek duidelijk gesteld in welke mate deze inzichten terug komen binnen de opleiding. Op dit moment is enkel bekend wat de literatuur zegt over het uitdagend onderwijs binnen het beroepsonderwijs voor de eerstejaars student. Dezelfde deelvragen zullen dan ook met behulp van deze inzichten als onderlegger gebruikt voor het praktijkonderzoek. Zowel de studenten als de betrokken docenten worden als respondent ingezet voor het praktijkonderzoek. Aan de hand van het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek zal uiteindelijk de onderzoeksvraag beantwoord worden. De deelvragen die in de praktijk onderzocht zullen worden zijn:

1. Wat is uitdagend onderwijs voor eerstejaars studenten van het mbo?
2. Welke suggesties worden er vanuit het pedagogisch perspectief gedaan over het aanbieden van uitdagend onderwijs aan eerstejaars studenten van het mbo.
3. Hoe kunnen docenten door middel van didactiek uitdagend onderwijs aanbieden aan de eerstejaars studenten van het mbo.

3.2. Onderzoeksdesign met literatuur onderbouwde toelichting en uitleg

Met behulp het onderzoek zal de onderzoeksvraag beantwoord worden. Het hangt dan ook van het doel van het onderzoek en de onderzoeksvraag af wat voor soort onderzoek het is. De onderzoeksvraag van dit profileringsproject luidt als volgt:

Welke suggesties kunnen worden gedaan om de opleiding sociaal werk niveau 4 op het ROC school voor Welzijn in Tilburg uitdagender in te richten voor de eerstejaars studenten, vanuit het pedagogisch didactisch perspectief.

Het doel van het onderzoek is om de opleiding Sociaal Werk op het ROC Tilburg voor de eerstejaars studenten uitdagender in te richten. Om dit doel te kunnen behalen, is de gewenste situatie om uitdaging te creëren voor de eerstejaars studenten binnen het beroepsonderwijs in het literatuuronderzoek geschetst. Het in beeld brengen van de gewenste situatie naar de beleving in de praktijk behoort tot een kwalitatief onderzoek. In dit onderzoek wordt de beleving van zowel de

student als de docent in beeld gebracht. Verhoeven (2011) stelt dat dit een onderzoeksmethode is waarbij het onderzoek in de 'werkelijkheid' wordt uitgevoerd. De beleving staat centraal waarbij een betekenis wordt verleend aan de situatie (Verhoeven, 2011). Het is van belang dat de theorie dicht bij de praktijk blijft bij het onderzoek doen in de 'werkelijkheid' (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Het kwalitatief onderzoek uit zich in de interviews die worden afgenomen met de betrokken docenten. De docenten worden uitgenodigd om vragen te beantwoorden, gericht op de invulling van de lessen en de benadering van de student. Zo wordt er vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief in beeld gebracht wat de docent doet om de opleiding uitdagend te maken voor de eerstejaars student. Naast het in beeld brengen van de beleving van de docent is de beleving van de student ook van belang.

Om de beleving van zoveel mogelijk studenten in beeld te brengen wordt er gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst waarbij zowel open vragen als gesloten vragen aanbod komen. Het is van belang dat er in beeld wordt gebracht wat de student verstaat onder het woord 'uitdaging' binnen de onderwijs context. Het gebruiken van open vragen geeft de student de ruimte om zijn eigen mening te geven. Verder wordt er gebruik gemaakt van een Likertschaal. Dit is een samengesteld meetinstrument dat voor verheldering zorgt over wat de studenten wel uitdagend vinden en wat juist niet. Dit onderdeel behoort tot het kwantitatief onderzoek.

De combinatie kwalitatief onderzoek en kwantitatief onderzoek doen wordt ook wel triangulatie genoemd (Verhoeven, 2011). Er wordt gebruik gemaakt van meer dan één methode van het verzamelen van data en zal bevorderend zijn voor de kwaliteit van de onderzoeksresultaten (Verhoeven, 2011). Dit is omdat er door middel van twee verschillende methoden de bevindingen uit de theorie gebruikt worden om de beleving van de student en docent in beeld te brengen. Wanneer de beleving in beeld is gebracht wordt er duidelijk welke suggesties er gedaan kunnen worden om de opleiding Sociaal Werk uitdagender in te richten. Deze vorm van praktijkonderzoek wordt ook wel behoefteonderzoek genoemd. Bij een behoefteonderzoek wordt de theorie vergeleken met de praktijk (Migchelbrink, 2016). Deze vergelijking zal in beeld brengen wat ontbreekt of nog verbeterd kan worden om de opleiding uitdagender in te richten.

3.3. Respondenten

Om de beleving in beeld te brengen worden meerdere individuen gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. Bij één of meer individuen wordt er gesproken van respondenten. Het doel van het verkrijgen van informatie bij deze respondenten is gericht op henzelf (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). De respondenten die voor dit onderzoek worden uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek, zijn eerstejaars studenten van de opleiding Sociaal werk en betrokken docenten. Het doel van het onderzoek is om in beeld te brengen wat de opleiding Sociaal Werk nodig heeft, om het onderwijs voor de eerstejaars studenten uitdagender te maken. Hiervoor is de beleving van de eerstejaars student nodig. Elke student ervaart de opleiding op een andere manier. Dit komt omdat de keuze van de opleiding voor ieder anders is en de genoten vooropleiding per student verschilt. Dat is dan ook de reden waarom de student individueel de vragenlijst anoniem zal invullen. Er zal een doelgerichte steekproef plaatsvinden. Hierbij is sprake van een selectie die de doelgroep waar het onderzoek over gaat vertegenwoordigen (Verhoeven, 2011).

Er zullen 40 eerstejaars studenten worden gevraagd om deel te nemen aan dit praktijkonderzoek. In totaal zijn er 90 eerstejaars studenten binnen de opleiding Sociaal Werk. De 40 gevraagde studenten komen uit twee verschillende klassen. De keuze van deze klassen is ontstaan door middel van gesprekken met de onderwijscoördinator. Zij geeft aan dat klas SWE1b meerdere keren heeft aangegeven dat de opleiding weinig uitdaging biedt. Op deze manier wordt de klas gehoord en worden ze gevraagd om hun mening te uiten. Zo vormt er zich een beeld waar de uitdaging wordt gemist en wanneer deze juist verwacht wordt door de eerstejaars student. Een

andere klas die wordt gevraagd om deel te nemen is klas SWE1a. Deze klas geeft ook aan de uitdaging te missen. Door twee verschillende klassen in te zetten voor het onderzoek zal de beleving vanuit meerdere perspectieven weergegeven worden. Door middel van vragenlijsten zal de beleving van uitdaging gecategoriseerd worden. Wat vindt de student wel uitdagend binnen de opleiding en wat niet. De groep zal klassikaal gevraagd worden om online een vragenlijst in te vullen. Op deze manier zal de respons hoog zijn, omdat ze een directe instructie krijgen. Hiervoor zal uitgelegd worden waar de vragenlijst voor dient en wat het uiteindelijke doel is van het onderzoek. De andere groep respondenten zijn de lesgevende docenten aan de eerstejaars studenten.

De betrokken docenten zijn docenten die lesgeven aan de eerstejaars studenten binnen de opleiding Sociaal Werk. In totaal zijn dit 14 docenten waarvan er vier worden gevraagd om deel te nemen aan het praktijkonderzoek.

Dit zal op een kwalitatieve manier plaatsvinden door middel van een interview. De vier docenten die gevraagd zullen worden zijn lesgevende docenten binnen het eerste jaar. Elke respondent is op een andere manier betrokken bij de organisatie. Zo geven alle docenten verschillende vakken, waarvan de eerste respondent coördinator onderwijs is en de tweede respondent coördinator begeleiding is van de opleiding. Alle respondenten zijn al meer dan vier jaar werkzaam als docent binnen de organisatie. De coördinatoren worden gevraagd omdat zij naast het lesgeven ook een andere rol hebben binnen de organisatie die betrekking hebben op het uitdagen van de student. Zo heeft de coördinator onderwijs de taak om de opleiding in te richten en de coördinator begeleiding de taak om docenten te ondersteunen in het begeleiden van de student. Net als dat elke student anders is, is ook heeft ook elke docent zijn eigen manier van lesgeven. Deze groep respondenten wordt gevraagd, omdat uit het literatuuronderzoek is gebleken dat het pedagogisch handelen en de didactiek invloed heeft op de mate van uitdaging dat de student ervaart. Deze didactiek wordt ingevuld door de docent. *'Didactiek is de wetenschap die zich bezighoudt met de vraag hoe kennis, vaardigheden en houdingen of attitudes door een docent kunnen worden onderwezen aan de student'* (Bijkerk & Van Der Heide, 2012). Dit houdt in dat de manier van overbrengen en het prikkelen van de student bepaald wordt door de docent. Zoals hierboven beschreven blijkt uit het literatuuronderzoek dat het stellen van hoge verwachtingen, structuur bieden en afwisselende werkvormen ervoor zorgt dat de student uitgedaagd wordt. Vanuit het pedagogisch perspectief wordt gesteld dat de manier waarop de docent contact heeft met de student effect heeft op het uitdagen. Vanuit dit perspectief is het bieden van een veilig klimaat en vertrouwen van belang om voor deze uitdaging te zorgen. Middels het bevragen van deze respondenten wordt er inzichtelijk gebracht wat de docent doet om uitdaging te creëren voor de student. Met behulp van een interview zal er inzichtelijk gebracht welke suggesties er richting de betrokken docenten gedaan kunnen worden om zowel pedagogisch als didactisch het onderwijs uitdagender in te richten voor de eerstejaars student.

Door deze twee groepen respondenten te benaderen zal er vanuit twee perspectieven in beeld worden gebracht in hoeverre het onderwijs op dit moment uitdagend ingericht is. De student wordt bevraagd over wat voor hem uitdaging is en in welke mate hij dit ervaart binnen de opleiding. Voor de docent is het voornamelijk gericht op wat hij doet om de student uit te dagen. Het tot stand komen van de vragenlijst en het interview zal in de volgende paragraaf worden toegelicht. Ook wordt er beschreven op welke manier de data wordt verzameld.

3.4. Data verzamelings-en analysemethode

Vragenlijst

Zoals beschreven onder de paragraaf 'respondenten' zal er een vragenlijst verspreid worden over de eerstejaars studenten. Er wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst, omdat het begrip 'uitdagend onderwijs' op deze manier concreter in beeld gebracht kan worden. De vragenlijst zal anoniem worden ingevuld, op deze manier wordt de student niet beïnvloed door de onderzoeker (Baarda, 2014). Om het begrip 'uitdagend onderwijs' in beeld te brengen zal de vragenlijst bestaan uit stellingen aan de hand van een Likertschaal en open vragen. Het begrip 'uitdagend onderwijs' zal concreter in beeld worden gebracht wanneer er gebruik wordt gemaakt van bepaalde stellingen. Aan de hand van deze stellingen kan de student aangeven of het uitdagend genoeg is voor de student. Deze stellingen worden verdeeld onder verschillende topics die voortkomen uit de bevindingen van het literatuuronderzoek. Het doel van dit onderdeel van het praktijkonderzoek is om er achter te komen wat de student ervaart aan uitdaging binnen de opleiding. Wanneer en in welke mate de uitdaging aanwezig is en wanneer is wordt de uitdaging juist gemist. Het Likertschaal dat gebruikt wordt het beantwoorden van deze stellingen is een samengesteld meetinstrument (Verhoeven, 2011). Hierbij gaat het om een lijst met vragen die over hetzelfde onderwerp gaan. De student kan deze vragen telkens beantwoorden met behulp van een oplopend antwoordschaal. De vragen die aan de student gesteld zullen worden staan beschreven in bijlage 4. Wanneer de 30 respondenten deze vragenlijst hebben ingevuld kan er gesteld worden waar en in welke mate de uitdaging wordt gemist binnen de opleiding.

Naast het gebruik van het Likertschaal zullen er ook open vragen in de vragenlijst gesteld worden. Open vragen worden gesteld wanneer er verschillende antwoorden mogelijk zijn (Baarda, Kalmijn, & De Goede, 2015). Deze open vragen zullen ingezet worden als toelichting van het antwoord. Deze bevindingen van de open vragen zullen gecategoriseerd worden en met het literatuuronderzoek vergeleken worden. Dit is omdat er op deze manier in beeld wordt gebracht of de bevindingen die uit de literatuur zijn gesteld van toepassing zijn voor de respondenten. De vergelijking zal vervolgens terugkomen in de conclusie van het praktijkonderzoek. Voordat de conclusie beschreven kan worden, wordt het resultaat geanalyseerd. Op welke manier deze data analyse plaats zal vinden wordt hieronder toegelicht.

Om de juiste vragen op te stellen voor zowel de vragenlijst als het interview worden eerst de abstracte begrippen uit de onderzoeksvraag gedefinieerd. Dit wordt ook wel operationaliseren genoemd. Door het operationaliseren worden de begrippen concreet en meetbaar gemaakt (Baarda, Kalmijn, & De Goede, Basisboek Enquêteeren, 2015). Verder is het van belang dat de (sub)dimensies worden vastgesteld. Vaak hebben begrippen meerdere dimensies. Zo blijkt uit het literatuuronderzoek dat het pedagogisch perspectief bestaat uit het pedagogisch klimaat en het pedagogisch handelen van de docent. Het begrip moet ontleed worden, zodat daar concrete vragen over gesteld kunnen worden. Dit zal gedaan worden met behulp van de bevindingen uit het literatuuronderzoek. Als laatste is het belangrijk dat er meetbare indicatoren geformuleerd worden. Het begrip moet zodanig worden ontleed, dat de respondent weet waar het over gaat en er geen interpretaties op worden los gelaten (Baarda, Kalmijn, & De Goede, Basisboek Enquêteeren, 2015).

Data Analysemethode

De resultaten van de vragenlijst worden op twee verschillende manieren geanalyseerd. De resultaten uit de vragen die zijn gesteld met behulp van de Likertschaal zullen worden geanalyseerd met behulp van een datamatrix. Deze datamatrix is een overzicht van de resultaten van de respondenten. Aan de hand van de datamatrix wordt er per vraag een staafdiagram gemaakt. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van een staafdiagram kan er in een oogopslag gezien worden wat voor de meeste studenten als uitdagend ervaren wordt en wat het minste (Baarda, 2014).

Bij de vragen waarbij de student aangeeft in welke mate bepaalde aspecten binnen het eerste leerjaar aan bod komen, kan dat beoordeeld worden op een schaal van 1 tot 5. Wanneer de gemiddelde beoordeling beoordeeld wordt met een 3.0 of hoger zal het geanalyseerd worden als voldoende aanwezig. Dit is omdat er op deze manier een eenduidige lijn wordt getrokken met kwaliteitsmedewerker van het ROC Tilburg School voor Welzijn. In het eerste hoofdstuk wordt beschreven dat wanneer de JOB-monitor wordt geanalyseerd en de gemiddelde score een 3.0 of lager is, deze als aandachtspunt wordt beschouwd. Bij het analyseren van deze vragenlijst wordt er gebruik gemaakt van dezelfde schaal en dezelfde manier van beoordelen.

De openvragen worden ook in de datamatrix beschreven. Vervolgens worden de antwoorden van de openvragen gecategoriseerd. De antwoorden worden per vraag geanalyseerd en met behulp van de variabele samengevoegd. Uit deze variabele wordt een conclusie getrokken, wat in de resultaten van de praktijkonderzoek staat beschreven.

Interview

Dezelfde topics uit de vragenlijst zullen gebruikt worden voor het interview dat afgenomen wordt bij de betrokken docenten. Aan de hand van deze topiclijst zullen er voorafgaand vragen opgesteld worden die aan de respondent gesteld wordt. Deze manier van interviewen wordt een semigestructureerd interview genoemd. Het doel van het afnemen van het interview bij deze respondenten is om in beeld te brengen in welke mate de docent bezig is uitdaging te creëren voor de student. Het doel wordt vooraf het interview toegelicht aan de respondent, zodat hij weet wat er van hem verwacht wordt (Verhoeven, 2011). Om dit doel te behalen is een actieve luisterhouding en doorvragen van belang. Bij een semigestructureerd is er ruimte om door te vragen op de antwoorden die de respondent geeft. Het doorvragen zorgt voor meer verdieping in de vragen (Verhoeven, 2011). De opgestelde vragen voor het semigestructureerde interview staan beschreven in bijlage 3.

Data analyse methode

Het analyseren van de interviews zijn nodig om een conclusie te kunnen trekken uit de resultaten. Deze methode van data analyse bestaat uit verschillende stappen. Bij de eerste stap worden de afgenomen interviews uitgewerkt aan de hand van een transcript. Deze transcripten worden gecodeerd. Bij het coderen wordt er één woord toegekend dat het fragment omschrijft (Verhoeven, 2011). Bij het coderen kunnen er meerdere codes aan een fragment toegekend worden. De volgende stap is het groeperen van deze codes. De onderzoeksvraag en de doelstelling is voor het groeperen het uitgangspunt (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Het groeperen vindt plaats door middel van het leggen van verbanden tussen de codes. De codes met ongeveer dezelfde inhoud worden bij elkaar gezet, met de belangrijkste code bovenaan. Dit wordt ook wel een codeboom genoemd (Verhoeven, 2011). Bij stap drie worden de codes teruggebracht tot hoofdthema's en sub thema's. Vooraf het interview is er een topiclijst opgesteld. Deze topiclijst is een onderdeel van deze hoofd- en sub thema's. Aan de hand van deze thema's worden de resultaten beschreven en zullen de deelvragen beantwoord worden.

3.5. Resultaten

In paragraaf 3.4 is beschreven dat de vragenlijst gericht was op de ervaring van de student. Hierin wordt gevraagd naar of de theorieën betreffende uitdagend onderwijs kloppend zijn en in welke mate deze terug komen binnen het eerste jaar van de opleiding. Ook zijn docenten uit het eerste leerjaar gevraagd om in beeld te brengen hoe zij deze aspecten uit de theorie wel of niet toepassen.

In deze paragraaf worden de resultaten uit het praktijkonderzoek beschreven. Aan de hand van de topics die zowel in het interview als in de enquête zijn gebruik, zullen de resultaten in beeld worden gebracht. Deze topics zijn vervolgens onder te verdelen onder de opgestelde deelvragen. Deze koppeling naar de deelvragen zal hieronder worden opgenomen. Per topic van de deelvraag zal beschreven worden wat de uitkomsten zijn van beide groepen respondenten. Waar telkens aan het einde van de deelvraag een koppeling wordt gemaakt tussen deze groepen. De twee groepen respondenten worden genoemd als 'studenten' en 'docenten'. De bevindingen komen voort uit het bijbehorende brondocument van dit profileringsproject. In het brondocument staan de transcripten en coderingsschema van de interviews en de analyse van de vragenlijsten. Op deze manier wordt er inzichtelijk gemaakt wat de ervaring is van de student en hoe de docent dit beleefd.

1. Uitdagend onderwijs

De eerste deelvraag: *'wat is uitdagend onderwijs voor eerstejaars studenten van het mbo?'* wordt beantwoordt in de praktijk aan de hand van de vragenlijst die bij de studenten is afgenomen en met behulp van de interviews met de docenten als respondent. De resultaten richten zich op de beroepspraktijk en het maken van eigen keuzes binnen de les/curriculum. Aan de studenten is gevraagd of zij dit als uitdagend ervaren en in welke mate dit terug komt binnen de opleiding of de lessen. Ook aan de groep 'docenten' is gevraagd op welke manier zij dit toepassen binnen de les.

De beroepspraktijk

Deze topic is een onderdeel van de eerste deelvraag uit het profileringsproject. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat de koppeling met de beroepspraktijk nodig is om de student uit te dagen. De docenten geven aan dat de koppeling naar de beroepspraktijk van belang is om de student uit te dagen. Deze koppeling wordt door alle docenten gemaakt in de les. Hoe de docenten dit doen, dat is verschillend. Wanneer het doel van het vak wordt uitgelegd komt de beroepspraktijk aanbod. Uit de afgenomen interviews blijkt dat deze koppeling zowel mondeling als schriftelijk wordt gemaakt. Echter geven twee respondenten aan dat het nut van het vak vaak nog niet bekend is bij de student, zo noemt respondent 3 het volgende: *"Ik denk dat de praktijk in de lessen, de beroepspraktijk vorming nog weinig, de link waarom iets wordt gegeven. . . . Dan is die praktijk, wordt dan ook betekenisvoller in de lessenreeks. Maar ik denk dat dat niet altijd even duidelijk is voor onze student."* (coderingsschema, brondocument). Zowel respondent 2 als 3 geeft aan dat niet elke student in beeld heeft waarom bepaalde vakken binnen in de leerlijn zijn opgenomen. Zo blijkt uit de interviews niet alleen de koppeling plaats vindt tijdens de uitleg van het doel van het vak, maar ook tijdens Workspace en projecten. Workspace is een onderdeel van projectonderwijs waarbij de student ervaring op gaat doen bij verschillende organisaties. Tijdens projecten gaan de studenten aan de slag met het ontwerpen en uitvoeren van activiteiten die ook in de praktijk terug kunnen komen. Verder wordt er door de docenten aangegeven zoveel mogelijk de theorie te koppelen aan de beroepspraktijk door voorbeelden in de les te gebruiken. Zowel respondent 1 als 3 geeft aan dat er nog een verbeteringslag zit in de koppeling naar de beroepspraktijk. Dit geven ze aan door de realiteit in de vakken en lessen te verwerken.

Uit de vragenlijst blijkt dat de student zich meer uitgedaagd voelt wanneer er in de les een koppeling wordt gemaakt naar de beroepspraktijk. 30 studenten geven aan het hiermee eens te zijn, waarvan 12 studenten het er helemaal mee eens zijn (analyse interview, brondocument). In welke mate dit terug komt binnen de lessen wordt beoordeeld met een gemiddelde score van 3.5 op een schaal van 5.0.

Eigen inbreng/keuzes

Naast de koppeling naar de beroepspraktijk wordt er vanuit beide groepen respondenten gesteld dat het maken van eigen keuzes en het hebben van eigen inbreng, zowel binnen de les als binnen het curriculum als uitdagend ervaren wordt. Deze twee elementen die vanuit de literatuur als uitdagend worden gezien worden hieronder samen toegelicht aan de hand van het praktijkonderzoek.

Docenten geven aan dat de student een eigen keuze heeft bij Workspace. Hierbij mag de student aangeven waar hij graag meer ervaring op wil doen op donderdagmiddag. Enkel komt dit in het eerste leerjaar nog weinig terug. De keuzes die ze mogen maken in het eerste leerjaar, zijn voornamelijk gericht op het tweede leerjaar (coderingsschema, brondocument). Wanneer er eigen keuzes gemaakt moeten worden, wordt er gevraagd of dit haalbaar is voor de student, of zij deze verantwoordelijkheid kunnen nemen. Respondent 3 stelt dat dit verschilt per student en dat dit proces bij het maken van een keuze door docent ondersteund en begeleid moet worden. (Transscript 3, brondocument). De verwachtingen en regels moeten duidelijk overgebracht worden op de student, om een goede keuze te kunnen maken. Deze verwachtingen worden verder toegelicht vanuit het pedagogisch perspectief.

Bij het hebben van eigen inbreng is er volgens de docenten nog weinig ruimte voor in de les. 'Er is weinig ruimte voor, enkel wanneer de kern van de les hetzelfde blijft' zegt respondent 2 (Transscript 2, brondocument). Respondent 2 benoemt dit als 'het aanvullen van de klas'. Wanneer er opgemerkt wordt dat de student een bepaald onderwerp aankaart dat hij interessant vindt en deze gekoppeld kan worden aan de kern van wat de docent wil overbrengen, staat de docent hier open voor. Respondent 1 noemt dat zij het gesprek aan gaat over wat de student verwacht en waar hij behoefte aan heeft. Op deze manier krijgt de student de mogelijkheid om in te brengen waar hij graag behoefte aan heeft.

Met de stelling: 'De student wordt (meer) uitgedaagd wanneer hij eigen keuzes mag maken binnen het curriculum' zijn alle studenten het eens, waarvan 11 studenten aangeven het er volledig mee eens te zijn. In welke mate dit op dit moment terug komt binnen de opleiding wordt gemiddeld beoordeeld met een 3.28. Betreft het hebben van eigen inbreng in de les geven 23 studenten aan zich meer uitgedaagd te voelen als dit van toepassing is. Nauwelijks komt dit terug op dit moment terug binnen in de les. Hierbij beoordelen 22 studenten dit punt met een 3 of lager. Dit komt uit op een gemiddelde score van 2.91 (Analyse enquête, brondocument).

Verdieping en versnelling

Naast de koppeling met de beroepspraktijk, eigen keuzes maken en het hebben van eigen inbreng werd er door Vrancken en Tromp (2013) gesteld dat ook het versnellen en verdieping voor uitdaging zorgt. Volgens meerdere docenten wordt de verdieping gemist in de theorie binnen de les (coderingsschema, brondocument). Naast het versnellen van de theorie wordt ook aangegeven door respondent 2 dat het verrijken van de theorie uitdagend is. Hierbij wordt aangegeven dat er weinig theoretische vakken gegeven worden waarvan te veel oriënterende vakken.

20 studenten geven aan zich meer uitgedaagd te voelen wanneer de theorie versneld wordt uitgelegd. Daarentegen geven 12 studenten aan het hier niet mee eens te zijn. De theorie wordt volgens de student op dit moment niet versneld uitgelegd. Dit wordt beoordeeld met een gemiddelde score van 2.84. Ook bij de open vragen geven twee studenten expliciet aan meer diepgang in de theorie meer uitdaging biedt. In welke mate er op dit moment verdieping in de les plaats vindt wordt door de studenten beoordeeld met een gemiddelde score van 3.25.

Koppeling resultaten

Uit zowel de interviews als de vragenlijsten blijkt dat de alle genoemde aspecten als uitdagend worden ervaren. Daarentegen komen deze aspecten niet allemaal voldoende terug binnen de opleiding. Zo kan er worden gesteld dat de koppeling met de beroepspraktijk volgens de docenten nog meer gemaakt kan worden om het nut van het vak in te zien. Terwijl de student het op dit moment voldoende ervaart. Daarentegen geven studenten aan dat ze weinig eigen inbreng hebben binnen de lessen. Ook geven docenten aan dat hier weinig ruimte voor is en dit weinig gedaan wordt. Als laatste is wordt de verdieping de theorie door de docenten gemist. 18 studenten geven beoordelen dit met een 3 of lager. De gemiddelde score is 3.25. De meerderheid van de studenten beoordelen dit als laag.

2. Pedagogisch perspectief

Vanuit het pedagogisch perspectief zijn er vragen gesteld over het stellen van verwachtingen, gericht op de docent als de student. Uit de literatuur blijkt dat hoge verwachtingen een vorm van uitdagen zijn. Aan beide groepen respondenten is gevraagd of duidelijke en hoge verwachtingen effect hebben op de uitdaging. De docent heeft hierin een rol om deze duidelijkheid te geven. Naast deze verwachtingen heeft ook de docent een rol in het creëren van een veilige leeromgeving. Uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat een veilige leeromgeving van belang is om een uitdaging aan te gaan. De bovengenoemde aspecten geven een beeld welke resultaten er beschreven zullen worden vanuit het praktijkonderzoek, die betrekking hebben op de tweede deelvraag: *'Wat wordt er gesteld vanuit het pedagogisch perspectief om uitdagend onderwijs aan te bieden aan eerstejaars studenten van het mbo?'*

Verwachtingen

Dit onderwerp komt op diverse manieren terug in de resultaten van het praktijkonderzoek. Er wordt gekeken of hoge verwachtingen uitdaging bieden en welke verwachtingen de student heeft van docent alsmede de docent van de student. Dit uit zich binnen de opleiding, de vakken en de lessen die gegeven worden.

Respondent 3 geeft aan dat het stellen van hoge verwachtingen, gericht op de student, een vorm van uitdagen is. Dit wordt door respondent 3 genoemd als 'hoog insteken', waarbij er een ontdekkende en onderzoekende houding wordt aangenomen. Ingeperkte opdrachten moeten achterwege blijven en er is juist ruimte voor eigen inbreng en keuzes. Op deze manier wordt er inhoudelijk meer van de student verwacht. Dit is in het literatuuronderzoek bevestigd door Schrover (2015). Naast deze hoge verwachtingen wordt ook door Schrover (2015) genoemd dat duidelijke verwachtingen naar de student overgebracht moeten worden om de student uit te dagen. Alle docenten geven aan de verwachtingen aan de student uit te spreken en schriftelijk weer te geven met behulp van een studiewijzer. Respondent 3 geeft aan te weten dat er meerdere momenten in de week zijn, waarvan de student niet weet wat er van hem verwacht wordt. "Je kunt niet duidelijk genoeg zijn" noemt respondent 3 (Transscript 3, brondocument). Hiermee wordt bedoeld dat duidelijke communicatie door zowel mondeling als schriftelijk over te brengen extra duidelijkheid

biedt. Volgens respondent 1 wordt de studiewijzer niet gedetailleerd beschreven, welke opdrachten er behandeld worden en op welke manier de theorie aangereikt wordt (Transscript 1, brondocument). Ook is uit het praktijkonderzoek naar voren gekomen dat de kern van de les vaak voorafgaande de les besproken wordt. Gedurende de les kunnen er nog aanpassingen plaatsvinden betreft de tijdsplanning of werkvorm die ingezet wordt. Wel wordt er bij theoretische vakken gebruik gemaakt van een verdeling in de les. De eerste 45 minuten van de les is een hoorcollege met als volgt een werkcollege van 45 minuten.

Van de 32 studenten geven er 19 aan dat hoge verwachtingen van de docenten extra uitdaging bieden. In het praktijkonderzoek is ook naar voren gekomen dat wanneer de student weet wat er van hem in de les verwacht wordt, deze meer uitgedaagd wordt. Dit geven 24 studenten aan, waarvan 4 studenten het hier volledig mee eens zijn. Dit is voldoende van toepassing binnen het eerste leerjaar van de opleiding. De student beoordeelt de volgende stelling "ik weet wat er van me verwacht wordt in de les" met een gemiddelde van score 3.7. Hiermee geeft de meerderheid aan voldoende te weten wat er van hem verwacht wordt.

Rol van de docent

Om de verwachtingen af te stemmen op de student, is de rol van de docent van belang. Dit is naar voren gekomen tijdens de interviews. Twee respondenten geven aan dat de rol en de houding die de docent aanneemt nodig is om de juiste verwachtingen over te brengen. Zo noemt respondent 2 het volgende: *"Nou ik denk niet één op één, maar ik denk wel dat het er mee te maken heeft. Ik denk dat de opstelling van de docent zelf qua gedrag heel veel te maken heeft met uitdagend onderwijs"*. (transcript 2, brondocument). Respondent 2 en 3 geven aan dat de houding van de docent het voorbeeld is voor de student. Wanneer de docent enthousiast is over de theorie in de les, zal de student dit overnemen en zich sneller uitgedaagd voelen. Het is een cruciale rol dat de docent een contextrijke omgeving creëert. Daarentegen noemt respondent 2 ook dat het missen van uitdaging aan de vakken ligt. Dit komt door de mate van de verdieping die er aangeboden kan worden. Zowel de houding als het vak heeft effect, waarin het te taak van de docent is om deze verdieping in de theorie aan te brengen (transscript 2, brondocument).

Wat nodig is om de juiste rol aan te nemen is een eigen kritische blik van de docent. De docent moet bewust zijn van zijn eigen houding en handelen. Zo stelt respondent 1 dat de docenten het onderwijs samen maken. Niet alleen de student moet uitgedaagd worden, maar de docent moet zichzelf ook uitdagen om te blijven experimenteren en er ontwikkeling plaats vindt. De ene respondent geeft namelijk aan dat in de loop van de werkzame jaren er minder geëxperimenteerd wordt, terwijl juist de andere aangeeft meer te experimenteren naarmate de jaren voorbijgaan. Dit wordt gezegd door respondent 4 waarbij gesteld wordt dat dit enkel is gebeurd door de veiligheid. Deze veiligheid is van belang geweest om te kunnen experimenteren. Ook is deze veiligheid nodig om kritisch naar jezelf te kijken en om jezelf te ontwikkelen.

Pedagogisch klimaat

Een veilig leerklimaat is van belang om jezelf te kunnen ontwikkelen als docent, hetzelfde geldt voor de student. Hierin heeft de docent, naast het stellen van verwachtingen, ook een rol in het creëren van een veilige leeromgeving voor de student. De respondenten zien een veilige leeromgeving als een omgeving waarin de student alles durft te zeggen, vragen durft te stellen en zichzelf kan zijn. Hoe dit wordt gedaan verschilt per docent. Respondent 1 stelt dat het handhaven van regels naar de klas hiervoor nodig is, maar ook het aansluiten en het meegaan met de klas. Waarbij de aansluiting bepaalde grenzen kent, dat de regels niet overschrijd (Transscript 1, brondocument). Het

bespreekbaar maken is een manier dat respondent 3 inzet om voor een veilige leeromgeving te zorgen. Waarbij de student op het gedrag wordt aangesproken en fouten maken niet erg is. Hierbij benoemd respondent 3 dat fouten maken voorwaardelijk is om te kunnen leren. Naast respondent 3 benoemd ook respondent 4 dat het gesprek aangaan een middel is om deze veilige leeromgeving te creëren. Het gesprek aan gaan op het juiste moment. Daarmee wordt bedoeld dat het gedrag soms genegeerd wordt. Respondent 4 noemt het volgende: *“Ik denk echt wel dat het veel te maken heeft met de houding waarop je de les geeft. En uhm je kwetsbaar opstellen is heel spannend in het begin van mijn carrière, maar nu stel ik me ook wel kwetsbaar op als ik echt geraakt ben door iets wat jij zegt”*. (Transcript 4, brondocument). Het kwetsbaar opstellen kan een gevoel van veiligheid geven volgens respondent 4. Dit zorgt voor vertrouwen, het aangeven dat de student er niet alleen voor staat en er ruimte is om jezelf te laten zien als student. Onder het kopje ‘rol van de docent’ is beschreven dat respondent 4 dit gevoel van veiligheid binnen het team nodig heeft gehad om te durven experimenteren.

Ook geven de studenten aan dat wanneer hij zich in een veilige leeromgeving bevindt, hij meer durft in een les en meer van zichzelf zal laten zien. Daarnaast geeft de student aan tot een grotere mate van ontwikkeling te komen (analyse enquête, brondocument). Enkel vier studenten, geven aan dat er niets zal veranderen wanneer zij zich niet in een veilige leeromgeving bevinden. Op bladzijde 88 van het brondocument wordt duidelijk afgebeeld dat de meeste respondenten een veilige leeromgeving nodig hebben om zich te kunnen ontwikkelen (analyse enquête, brondocument). Nu is de vraag of de student zich ook daadwerkelijk veilig voelt binnen de klas of de opleiding, zodat hij zichzelf durft te laten zien en zichzelf ontwikkelt. Deze vraag is gesteld aan de studenten. Hierin geven de meeste studenten aan zich veilig te voelen. 25 studenten geven aan zich veilig te voelen, waarvan 11 studenten zich heel veilig voelen. Zes studenten geven aan een neutraal gevoel te hebben betreft de veiligheid en één student voelt zich niet veilig.

Koppeling resultaten

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat het stellen van hoge verwachtingen uitdaging biedt voor de student. Niet alleen hoge verwachtingen, maar ook verwachtingen binnen een les, zorgen ervoor dat de student eerder wordt uitgedaagd. Een docent geeft aan de studiewijzer niet gedetailleerd in te vullen. Ook kan de les tussendoor nog eens aangepast worden, waardoor deze niet volledig meer klopt. Daarentegen geven de studenten aan voldoende te weten wat er van ze verwacht wordt. Naast deze duidelijkheid betreft verwachtingen is een veilige leeromgeving van belang om uitdaging aan te kunnen gaan. Zowel de studenten als de docenten geven dit aan. Ook voelen de studenten zich veilig genoeg om te durven en te kunnen ontwikkelen. Hiervoor is de rol van de docent van belang. Dit komt enkel naar voren vanuit de interviews, omdat hier niet gericht naar is gevraagd in de opgestelde vragenlijst. Niet alleen moet de docent zorgen voor een veilige leeromgeving, maar ook de houding van de docent is van belang om de student uit te dagen. Dit vergt een enthousiaste houding van de docent bij het overbrengen van theorie. Dit wordt gesteld door respondent 1 en 2.

3. Didactiek perspectief

Bij het creëren van een veilige leeromgeving en het nastreven van verwachtingen gaat het om de manier hoe dit wordt gedaan. Het creëren van een veilige leeromgeving wordt op verschillende manieren gedaan. Net als dat elke docent op een andere manier lesgeeft. Deze verschillen uiten zich in het gebruik van werkvormen. Niet alleen het creëren van veiligheid wordt gedaan met behulp van bepaalde werkvormen, maar ook de inhoud van het vak en de uitdaging vindt plaats binnen de didactiek. Het volgende deel van de resultaten zijn gericht op de derde deelvraag: *“Hoe kunnen*

docenten door middel van didactiek uitdagend onderwijs aanbieden aan de eerstejaars studenten van het mbo?”. De volgende resultaten richten zich op het gebruik van werkvormen.

Werkvormen

Hoogeveen & Winkels (2008) stellen dat het gebruik van verschillende werkvormen de student wordt uitgedaagd. Ook uit het praktijkonderzoek wordt dit door beide groepen respondenten bevestigd. In welke mate en op wat voor manier dit naar voren komt binnen de opleiding zal als volgt worden beschreven.

Alle docenten geven aan zoveel mogelijk diverse werkvormen te gebruiken in de lessen. *‘De kern wordt overgebracht, maar hoe dit gebeurt dat kan soms nog wel eens verschillen’* stelt respondent 1 (transscript 1, brondocument). Soms wordt er juist gekozen om eenzelfde werkvorm te gebruiken binnen een bepaald vak, omdat dit het beste aansluit bij de lesstof en de student. Respondent 2 benoemt dat het gebruik van verschillende werkvormen in de les mee valt. Dit geldt enkel voor zijn lessen. De reden waarom hij minder gebruik maakt van diverse werkvormen is omdat hij zekerheden nodig heeft tijdens zijn les. Zekerheden op het gebied van bevestiging over het gebruik van een bepaalde werkvorm. Wel benoemt hij dat hij letterlijk een reactie van een student te hebben gekregen dat afwisseling voor activering en uitdaging zorgt (Transscript 2, brondocument). Voor deze respondent is het van belang dat wanneer er geen zekerheid is hij zich vasthoudt aan zijn bekende werkvormen binnen de lessen. Daarnaast stelt ook respondent 1 dat het gebruik van verschillende werkvormen in de lessen verminderd is naarmate deze docent werkzaam is binnen de opleiding. *‘Het sluipt erin’* zegt respondent 1. De uitdaging geldt niet alleen voor de student, maar ook voor de docent zelf. De uitdaging om te blijven experimenteren en zichzelf te ontwikkelen. Eerder is beschreven vanuit het interview met respondent 4, dat zij nu juist aan het experimenteren is vanwege de veiligheid binnen het team en de ervaring binnen het onderwijs.

Volgens het literatuuronderzoek blijkt dat de beginsituatie van de student in beeld moet zijn om een passende werkvorm te gebruiken (Geerts & van Kralingen, 2012). Zo geeft respondent 1 aan, dat er wordt geïnventariseerd waar de student behoefte aan heeft. Ook respondent 4 sluit zich hierbij aan. In gesprek gaan met de student geeft meer inzichten over het niveau. Respondent 3 geeft echter aan dit soms nog lastig te vinden. Hierbij gaat het voornamelijk om aan te sluiten bij de behoefte van elke student in een les. Er zit veel niveau verschil in een klas. De ene student kan de opdracht makkelijk vinden, terwijl de andere student dezelfde opdracht moeilijk vindt. Respondent 3 zegt hierover het volgende: *“Alle personen in jou ruimte iets kan laten bewust worden of een inzicht kan geven of iets kan laten ontdekken, ja dat vind ik nog het meest lastigste stuk”*. (transscript 3, brondocument).

Van de 32 studenten geven er 28 aan verschillende werkvormen uitdagend te vinden, waarvan 6 respondenten het hier helemaal mee eens zijn (analyse enquête, brondocument). Daarnaast wordt er door een kleine meerderheid van 19 studenten aangegeven dat bekende werkvormen ook voor uitdaging zorgt. De overige respondenten zien dit als niet uitdagend. Aan de studenten is gevraagd in welke mate er verschillende werkvormen in een les worden gebruikt. 15 respondenten geven aan dit voldoende te vinden, door dit punt te beoordelen met een 4 of een 5. Terwijl 17 studenten dit zien als een punt voor verbetering en geven dit een score van een 3 of lager.

Interactie

Respondent 1 en 2 geven aan veel interactie te gebruiken in de les. Dit wordt gebruikt om te kijken of de aangereikte theorie juist is overgekomen. Ook wordt er bij de eigen inbreng van de student en het stellen van verwachtingen gebruik gemaakt van interactie door in gesprek te gaan. Wat

verwacht de student van de les en wat wil de student nog graag leren? Deze vragen worden door alle docenten gesteld.

Uit de vragenlijst blijkt dat de student interactie ervaart als uitdagend. Dit wordt voldoende binnen de lessen gedaan volgens de student. De gemiddelde score van de mate van interactie binnen de lessen is 3.74. Naast de interactie is er gevraagd of het onderzoek doen meer uitdaging biedt. Van de 32 respondenten geven 28 studenten aan dit als uitdagend te ervaren. Ook bij de open vragen wordt dit nogmaals door drie studenten bevestigd. Hierbij wordt het volgende gezegd: *"veel interactie tijdens de les"*, *"als er mij vragen worden gesteld"* en *"wanneer er interactie plaatsvindt"*. (Analyse enquête, brondocument).

Het onderzoek doen is volgens de studenten ook een uitdaging. Zo geven 28 studenten het hiermee eens te zijn. Dit wordt door de helft van de studenten beoordeeld als een 4 of een 5. Terwijl de andere helft dit nog als verbeterpunt ziet. Daarentegen is het doen van onderzoek een werkvorm dat meer zelfstandigheid nodig heeft. Een tegenstelling komt naar voren in de open vragen uit de vragenlijst. Twee studenten geven aan dat veel zelfstandigheid en zelf dingen uitzoeken als niet uitdagend gezien wordt. Terwijl er negen opmerkingen gegeven worden waaruit blijkt dat de student deze zelfstandigheid als uitdagend ervaren en niet willen dat er opdrachten worden 'voorgekauwd' (Analyse enquête, brondocument).

Koppeling van resultaten

Beide groepen respondenten geven aan verschillende werkvormen als uitdagend te ervaren. Docenten geven hierbij aan dit niet altijd te doen omdat het geen zekerheid geeft aldus respondent 2. Twee docenten geven aan dat het experimenteren met werkvormen is afgenomen naar mate zij werkzaam zijn binnen de organisatie. Dit bevestigt tegelijkertijd ook de beoordeling van de studenten. Zij geven aan dat er weinig verschillende werkvormen worden gebruikt in de les.

Verschillende werkvormen die voor de student als uitdagend gezien worden zijn interactie en het doen van onderzoek. De mate van interactie die in de lessen gebruikt wordt, wordt als voldoende ervaren. Echter wordt het doen van onderzoek nog als weinig ervaren door de student.

4. Conclusie

In dit hoofdstuk worden de bevindingen uit het literatuur-en praktijkonderzoek samengevoegd. Dit vormt de conclusie van het profileringsproject. In de conclusie wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag die in het gehele profileringsproject centraal staat. De onderzoeksvraag luidt als volgt: *"Welke suggesties kunnen er vanuit het pedagogisch en didactisch perspectief gedaan worden om de opleiding sociaal werk niveau 4 op het ROC school voor Welzijn in Tilburg uitdagender in te richten voor de eerstejaars studenten"*.

Zowel in het literatuur onderzoek als in het praktijkonderzoek hebben de deelvragen als leidraad gefungeerd. Deze leidraad zorgt ervoor dat er uiteindelijk antwoord gegeven kan worden op de onderzoeksvraag. In deze conclusie zullen naar aanleiding van het antwoord op de onderzoeksvraag de deelvragen verdieping brengen in het antwoord van de onderzoeksvraag.

1. Wat is uitdagend onderwijs voor eerstejaars studenten van het mbo?
2. Welke suggesties worden er vanuit het pedagogisch perspectief gedaan over het aanbieden van uitdagend onderwijs aan eerstejaars studenten van het mbo.
3. Hoe kunnen docenten door middel van didactiek uitdagend onderwijs aanbieden aan de eerstejaars studenten van het mbo.

4.1. Antwoord op de onderzoeksvraag

In deze paragraaf wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Naar aanleiding van het literatuuronderzoek met als volgt het praktijkonderzoek is er een duidelijk beeld geschetst welke suggesties er gedaan kunnen worden om het onderwijs voor het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk uitdagender in te richten. Het uitdagender inrichten van de opleiding is als doel gesteld voor dit onderzoek waarvoor de volgende suggesties ingezet kunnen worden om dit doel te behalen.

Uit zowel het literatuuronderzoek als het praktijkonderzoek blijkt dat vele aspecten effect hebben op mate van uitdaging. Zo wordt er vanuit het pedagogisch perspectief (paragraaf 4.3) gesteld dat een veilige leeromgeving van belang is om deze uitdaging aan te gaan. Dit geldt voor de student alsmede de docent. Niet alleen de student moet uitgedaagd worden, maar ook is het van belang dat de docent zichzelf blijft uit te dagen om te blijven experimenteren. Dit experimenteren kan leiden tot nieuwe en diverse werkvormen. Zoals in paragraaf 4.4 verder is beschreven, is het uitdagend voor de eerstejaars student als er verschillende werkvormen worden gebruikt. Wanneer er diverse werkvormen gebruikt worden is het van belang dat de verwachtingen duidelijk over worden gebracht op de student. De student moet weten wat er van hem verwacht wordt en wat hij van de docent kan verwachten. Hierbij geeft de student aan dat er minder 'voorgekauwd' moet worden. De student wil meer onderzoek doen, waarbij er zelfstandigheid wordt verwacht. Jolles (2011) stelt dat de hersenen nog in ontwikkeling zijn en deze zelfstandigheid nog niet toegekend kan worden aan de student. Met behulp van een sturende en begeleidende rol zal de student deze zelfstandigheid stap voor stap ontwikkelen.

De rol van de docent uit zich verder in het aansluiten bij de capaciteiten van de student. De juiste aansluiting is nodig om de juiste uitdaging te kunnen bieden (Kooijmans, 2009). Hiervoor worden eerst de verwachtingen overgebracht op de student, waarbij rekening gehouden moet worden met de capaciteiten van de student (Kooijmans, 2009). Iedere student heeft zijn eigen capaciteiten en talenten, de ene student kan de gegeven theorie snel en gemakkelijk verwerven, terwijl de andere student herhaling nodig heeft. Deze verschillen zijn moeilijk om in beeld te brengen. Uit het praktijkonderzoek wordt dit dan ook als lastig ervaren. Wel wordt er in de landelijke

bekwaamheidseisen gesteld dat de docent aan kan sluiten bij de individuele verschillen in een groep (Geerts & van Kralingen, 2012). Naast deze aansluiting wordt er ook van de docent verwacht dat er voor een leersituatie wordt gezorgd waarbij de student eigen inbreng kan tonen (Geerligs & van der Veen, 2010). Deze eigen inbreng zorgt ervoor dat de aansluiting bij de student gemaakt kan worden. De student weet waar zijn interesses en capaciteiten liggen om intrinsiek gemotiveerd te zijn en de gegeven theorie te kunnen verwerven. Wanneer de student kan aangeven wat hij graag wilt leren en dit vervolgens in de les terug komt, zal de student zich verantwoordelijk voelen en daardoor ook meer uitgedaagd.

Als laatste wordt er gesteld dat de koppeling naar de beroepspraktijk van belang is om de student uit te dagen. Deze koppeling komt terug in de uitleg waarom een bepaalde opdracht of vak in de leerlijn is toegevoegd. Ook het ervaren en het levensecht leren komt op dit moment terug binnen het eerste leerjaar met behulp van projecten en Workspace. Volgens de docenten is hier nog wel een verbeterslag te behalen met betrekking tot projecten en de Workspace. Naast het levensecht leren is ook het integreren van de algemene vakken met de beroepsgerichte vakken nodig om deze koppeling te maken. Door deze koppeling met de beroepspraktijk zal de student het vak als nuttig ervaren en zich meer uitgedaagd voelen.

Zojuist is er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag die voortkomt uit de deelvragen. De verdieping in het antwoord van de onderzoeksvraag zal in de volgende paragrafen aan bod komen.

4.2. Uitdagend onderwijs

Uitdagend onderwijs is een breed begrip. Vanuit het literatuur-en praktijkonderzoek zijn diverse begrippen in beeld gebracht dat het onderwijs voor de eerstejaars student binnen de opleiding uitdagend maakt. Deze begrippen zullen hieronder worden toegelicht.

Volgens Vrancken en Tromp (2013) zijn vier kenmerken van belang om de eerstejaars student uit te dagen. Hierbij gaat het om de volgende kenmerken: 1. versnellen en verdiepen, 2. het nut inzien van een bepaald onderdeel, 3. eigen keuzes maken binnen het curriculum en 4. het hebben van eigen inbreng en verantwoordelijkheid.

1. Versnellen en verdiepen

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat het versnellen en de verdieping in de theorie uitdaging biedt. In het praktijkonderzoek komt naar voren dat het versnellen van de theorie binnen het eerste leerjaar niet wordt gedaan. Wel geeft de student aan dit als uitdagend te ervaren. Ook blijkt uit het praktijkonderzoek dat de verdieping in de theorie nog wordt gemist. Zowel de docent als de student geeft expliciet aan dit nodig te hebben om meer uitgedaagd te worden. Wanneer er sprake is van versnelling of verdieping binnen een les moet er rekening gehouden worden met de capaciteiten van een student. Het niveauverschil binnen de opleiding is groot, waarbij de versnelling voor de ene student stress oplevert terwijl de ander als prettig ervaren wordt (Vrancken & Tromp, 2013). Wat de docent hierbij nodig heeft is voornamelijk tijd om deze verdieping aan te brengen in de lessen.

2. Het nut inzien van een bepaald onderdeel

Om uitgedaagd te worden moet een onderdeel als leerzaam en nuttig beschouwd worden. Wanneer de student het nut inziet van een bepaalde opdracht of een vak, weet hij wat er van hem verwacht wordt en zal hij zich bewust zijn van het leerrendement dat behaald kan worden. Waarom een bepaalde opdracht of een vak gegeven wordt, wordt zowel mondeling als schriftelijk door de docent toegelicht. Er wordt door alle geïnterviewde respondenten aangegeven dat er voorafgaande de les wordt uitgelegd welke lesstof behandeld wordt en op welke manier dit terug komt in de beroepspraktijk. De koppeling naar de beroepspraktijk wordt verder in deze paragraaf toegelicht.

Ook wordt er vanuit de literatuur gesteld dat het doen van onderzoek en het aanbieden van excursies leerzaam en nuttig is. Het doen van onderzoek komt in het eerste leerjaar bij verschillende docenten en vakken aan bod. Dit zorgt ervoor dat de student zich gaat verdiepen in een bepaald onderwerp, dat als nuttig en leerzaam ervaren wordt. Wel geeft de student hierbij aan dat het 'voorkauwen' van het onderzoek als niet uitdagend wordt beschouwd. De student heeft wel duidelijke kaders nodig, maar daarin ook de zelfstandigheid om zelf het onderzoek voort te zetten. De excursies komen voornamelijk aan bod binnen projectonderwijs. Deze excursies laten een duidelijk beeld zien van de beroepspraktijk waar de student mee te maken krijgt.

3. Keuzes binnen het curriculum

De student maakt veel keuzes in het eerste leerjaar. Deze keuzes zijn enkel gericht op het tweede leerjaar. De keuze tussen Sociaal Maatschappelijke Dienstverlening en Sociaal Cultureel Werk. Ook kiest de eerstejaars student een keuzedeel dat in het tweede leerjaar gevolgd wordt. De geïnterviewde respondenten geven aan dat de keuze die binnen het curriculum in het eerste leerjaar gemaakt wordt enkel aanbod komt bij Workspace. Hierbij kiest de student binnen welke organisatie hij zich verder wil oriënteren. Het maken van keuzes binnen het curriculum wordt naast het literatuuronderzoek ook door beide respondenten groepen als uitdagend gezien. Zo stellen Vrancken en Tromp (2013) dat het maken van eigen keuzes effect heeft op de motivatie en de zelfstandigheid. De student kan op deze manier de keuzes afstemmen op zijn eigen interesses en zal daardoor ook de uitdaging aangrijpen (Vrancken & Tromp, 2013).

4. Eigen inbreng

Niet alleen het maken van eigen keuzes binnen het curriculum wordt als uitdagend ervaren, maar ook eigen keuzes mogen maken binnen de lessen. Dit wordt in het gehele onderzoek genoemd als het hebben van eigen inbreng. Eigen inbreng zorgt ervoor dat de student zich verantwoordelijk voelt voor zijn eigen bijdrage. Dit bevordert net als bij het maken van keuzes de zelfstandigheid van de student (Vrancken & Tromp, 2013). In de praktijk is hier nog weinig ruimte voor. De kern van een les moet worden overgebracht, wanneer de inbreng aansluit bij deze kern is het mogelijk dat dit wordt ingebed in de les. Hierover gaan docenten wel in gesprek, ze vragen naar de verwachtingen en wat ze graag willen leren. De student ervaart net als de docent dat hier weinig ruimte voor is.

Beroepspraktijk

Eerder is beschreven dat de beroepspraktijk een groot onderdeel is voor het bieden van uitdaging binnen het eerste leerjaar van de opleiding. Zo stelt Schrover (2015) dat complexiteit ervoor zorgt dat de student uitgedaagd wordt om na te denken. Deze complexiteit komt aan bod wanneer er een koppeling gemaakt wordt met de beroepspraktijk. Ook bij het inzien van het nut van een bepaalde opdracht of vak is de koppeling met de beroepspraktijk van belang. Deze koppeling maakt duidelijk waarom de gegeven theorie nodig is om als Sociaal Werker te functioneren. De geïnterviewde respondenten geven aan dit allemaal te doen in een les. Dit bij de uitleg van het doel van het vak en bij de theorie dat in de les aanbod komt. Daarentegen wordt er ook gesteld door de docenten dat deze koppeling nog vaker aanbod mag komen, ook door middel van het integreren van vakken. Deze integratie komt in de literatuur naar boven als een hybride leeromgeving. Een hybride leeromgeving wordt ook wel gezien als een leerwerkomgeving waarbij het levensecht leren centraal staat (Aalsma, 2011). Het leren vanuit ervaringen in de beroepspraktijk.

Net als bij het maken van eigen keuzes binnen het curriculum komt de koppeling met de beroepspraktijk terug bij Workspace en projectonderwijs. Het proeven van de beroepspraktijk en het ontwerpen en uitvoeren van bepaalde activiteiten die ook in het werkveld terug komen. Op deze manieren komt de koppeling met de beroepspraktijk en de hybride leeromgeving terug binnen het eerste leerjaar van de opleiding.

4.3. Pedagogisch perspectief

Hierboven zijn aspecten beschreven dat het onderwijs voor de eerstejaars uitdagend maakt. In deze paragraaf zal er beschreven worden welke suggesties er vanuit het pedagogisch perspectief gedaan kunnen worden om meer uitdaging te creëren. Wat is van belang om de bovenstaande aspecten te behalen, wat is de rol van de docent en wat voor effect heeft het pedagogisch klimaat op deze uitdaging?

Verwachtingen

Duidelijke verwachtingen stellen zijn nodig voor de student om de uitdaging aan te gaan. De verwachting richting de student en vanuit de docent. Dit onderwerp komt op meerdere manieren terug in zowel het literatuuronderzoek als het praktijkonderzoek. De student moet op de hoogte zijn van wat er van hem verwacht wordt. Ook moet de student weten wat hij van de docent kan verwachten, zodat hij daar op kan inspelen. Naast het creëren van deze duidelijkheid is ook het stellen van hoge verwachtingen een manier waarbij de student wordt uitgedaagd. Uit het literatuuronderzoek alsmede het praktijkonderzoek komt naar voren dat het stellen van hoge verwachtingen een bijdrage levert aan het uitdagen van de student. Volgens Carol Dweck is het uitleggen van belang wanneer er hoge verwachtingen gesteld worden (Schrover, 2015). Met behulp van deze uitleg begrijpt de student waarom en wat er precies van hem verwacht wordt. Ook uit het praktijkonderzoek geeft de meerderheid van de studenten aan dat ze hierdoor meer uitgedaagd worden. Daarentegen is het belangrijk dat er rekening wordt gehouden met de capaciteiten van de student. Wanneer de uitdaging té hoog is zal de student alsnog niet gemotiveerd zijn.

Naast het stellen van hoge verwachtingen, is de duidelijkheid betreft de verwachtingen van een student van belang. Wanneer de student weet wat er van hem verwacht wordt in een les voelt hij zich uitgedaagd. Dit komt in de resultaten van het praktijkonderzoek aan bod. De docent moet hierbij wel letten op dat de opdracht of de leerstof niet wordt 'voorgekauwd'. Meerdere studenten hebben expliciet aangegeven dat de uitdaging ook wordt gezien als zelfstandigheid en onderzoeken. Wanneer er al te veel is voor gezegd en de student precies weet wat hij moet doen, zal hij zichzelf ook minder uitdagen.

Veilig leerklimaat

Om deze verwachtingen te kunnen naleven is een veilige leeromgeving van belang. Veiligheid is nodig om tot ontwikkelen te komen. Wanneer de student zich in een veilige leeromgeving bevindt kan de aandacht gericht worden op het actieve leren en durft de student deze (hoge) verwachtingen aan te gaan (Castelijns & Jager, 2002). Zowel de studenten als de docenten geven aan dat een veilige leeromgeving effect heeft op de mate van uitdaging. Er wordt gesteld dat de student meer durft in de les, zichzelf meer durft te laten zien en meer tot ontwikkelen komt dan wanneer hij zich niet veilig voelt. Dit blijkt uit de vragenlijst van de studenten.

De studenten geven aan zich veilig te voelen binnen de klas om tot ontwikkelen te komen. Hoe deze veilige leeromgeving wordt gecreëerd, dat is de rol die van de docent. De docent heeft de taak om voor een veilige leeromgeving te zorgen, maar ook om de verwachtingen duidelijk over te brengen op de student.

Rol docent

De docent heeft de taak om de student uit te dagen. Voordat deze uitdaging plaats kan vinden is een veilige leeromgeving nodig. Volgens Stevens (2004) stelt dat er aan drie basisbehoeften voldaan moeten worden om tot leren te komen. Om deze basisbehoeften te kunnen realiseren is veiligheid

van belang. Door middel van structuur, duidelijke verwachtingen stellen en betrokkenheid wordt deze veiligheid gecreëerd.

Docenten geven aan dit te creëren door het gesprek aan te gaan, duidelijke verwachtingen te stellen en structuur te bieden. Het gesprek aangaan is een onderdeel van de betrokkenheid. Er wordt aan de student gevraagd wat er van hem verwacht wordt en wat hij graag wil leren. Dit zorgt ervoor dat de student zich gehoord voelt. Eerder is al beschreven hoe de verwachtingen ten opzichte van de student worden toegelicht. De structuur biedt de docent met behulp van een studiewijzer en een vast lesprogramma.

Uit het praktijkonderzoek komt ook aan bod dat naast de rol van de docent ook de houding effect heeft. Wanneer een docent enthousiast en gemotiveerd is om een bepaalde theorie over te brengen zal de student dit overnemen. Dit komt voort uit de afgenomen interviews. Meerdere docenten geven aan dat wanneer de docent zelf niet gemotiveerd is, de student dit voelt. Ook blijkt uit het praktijkonderzoek dat de docent niet alleen de student moet uitdagen, maar zichzelf niet moet vergeten. Het gaat erom dat de docent zich blijft ontwikkelen en experimenteert in de rol als docent.

Aansluiten bij de student

Om voor een veilige leeromgeving te zorgen is aansluiting een onderdeel dat in zowel het literatuuronderzoek als het praktijkonderzoek als belangrijk wordt gezien. Een goede aansluiting zorgt ervoor dat de student de juiste uitdaging krijgt aangereikt. Eerder werd er gesteld dat het stellen van hoge verwachtingen uitdaging biedt. Het stellen van hoge verwachtingen heeft ook zijn grenzen. Iedere student is anders en heeft zijn eigen belevingswereld. Het vinden van de balans tussen de capaciteiten en de uitdaging van de student zorgt voor intrinsieke motivatie en een gevoel van 'flow'. Volgens Kooijmans (2009) is de succesfactor op dat moment het grootst.

Docenten geven aan het verschil in niveau en belevingswereld niet altijd in beeld te hebben. Het heeft voornamelijk eerst tijd nodig om hier op in te kunnen spelen. Wat zij hiervoor doen is voornamelijk het gesprek aan gaan. Net als bij de verwachtingen en het hebben van eigen inbreng wordt de vraag terug gelegd bij de student. Op deze manier moet de student nadenken over zijn eigen leerproces. Daarentegen stelt Jolles (2011) dat de student deze verantwoordelijkheid nog niet aan kunnen. De hersenen zijn nog niet volledig gerijpt, waardoor de student het gevolg nog niet optimaal kan inzien en zichzelf vaak overschat. Deze overschatting kan ervoor zorgen dat opdrachten juist als makkelijk worden gezien en vervolgens gaan onderpresteren.

4.4. Didactisch perspectief

Hoe het bovenstaande uitgevoerd kan worden behoort tot de didactiek. Op welke manier kan de kennis, vaardigheden en de houding worden onderwezen aan de student, zodat de student dit eigen kan maken. De manier hoe en wat er vanuit dit perspectief uitdaging biedt zal worden toegelicht.

Werkvormen

Het inzetten van verschillende werkvormen daagt de student uit. De rol van de docent is voor deze diversiteit aan werkvormen te kunnen inzetten. Van belang is dat er bij het inzetten van werkvormen rekening gehouden wordt met de capaciteiten van de student. Niet elke docent heeft goed in beeld wat de student in huis heeft aan vaardigheden en kennis. Dit geldt voornamelijk voor het begin van het schooljaar. Elke docent geeft aan te weten wat de basis is van wat de student moet kunnen in een les en in het leerjaar. Dat is het uitgangspunt dat gebruikt wordt om aan te sluiten bij de student. Hoe de docent aansluit bij de student wordt op verschillende manieren gedaan.

Het verschilt per docent of hij gebruik maakt van diversiteit in de lessen. De ene docent heeft zekerheid nodig om andere werkvormen in te zetten, de andere docent heeft veiligheid en faciliteiten nodig en de laatste docent geeft aan dat dit in de loop van de tijd minder is geworden naar mate zij werkzaam is.

De docent moet zichzelf blijven uitdagen om te blijven experimenteren en te onderzoeken. Dit experimenteren komt uit tot meerdere verschillende werkvormen, waarbij de student weet wat hij kan verwachten maar de theorie op een andere manier aangereikt krijgt. Wanneer de student iets nieuws krijgt of ziet, zal de focus en de aandacht meer aanwezig zijn. (Hoogeveen & Winkels, 2008). Om deze focus bij elke student te creëren is zoals hierboven beschreven de aansluiting weer van belang. Het aansluiten bij de student zorgt ervoor dat de student met een hoger niveau wordt uitgedaagd, maar ook durft tegelijkertijd de student met een lager niveau de opdracht uit te voeren.

De bovenstaande suggesties zorgen ervoor dat de opleiding op een uitdagender manier ingericht kan worden voor de eerstejaars student van de opleiding Sociaal Werk. Naar aanleiding van deze suggesties worden er in het volgende hoofdstuk aanbevelingen gedaan naar de opleiding, zodat deze gebruikt kunnen worden om de eerstejaars student meer uit te dagen.

5. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden er aanbevelingen aangereikt voor het team van de opleiding Sociaal Werk. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de conclusie uit hoofdstuk 4. Het zijn handvaten die gebruikt kunnen om het de eerstejaars student meer uit te dagen binnen de opleiding. De gegeven handvaten hebben zowel effect op de student als de docent betreft het uitdagend onderwijs.

1. Beroepspraktijk

Om de student uit te dagen wordt er gesteld dat de koppeling naar de beroepspraktijk van belang is. Dit blijkt uit zowel het literatuuronderzoek als het praktijkonderzoek. Er is door de geïnterviewde respondenten aangegeven dat de algemene vakken zoals Nederlands, Engels en rekenen niet gekoppeld worden aan de beroepspraktijk. Wanneer dit wordt geïntegreerd zal de student begrijpen hoe hij de aangereikte theorie of vaardigheden kan gebruiken in de beroepspraktijk. De student zal dit als nuttig ervaren, omdat hij op dat moment zelf de koppeling kan maken. Het biedt uitdaging omdat er van de student wordt verwacht dat er complex wordt nagedacht. Bij het complex nadenken maakt de student gebruik van eerdere ervaringen en bestaande kennis om deze vervolgens weer te koppelen aan de beroepspraktijk, dat biedt volgens Schrover (2015) uitdaging.

De aanbeveling op het bovenstaande is dat de algemene vakken worden geïntegreerd met de beroepsgerichte vakken. Het vak Nederlands gecombineerd met sollicitatietraining, observeren/rapporteren en het schrijven van verslagen. Het vak Engels kan terugkomen bij omgaan met verschillende doelgroepen. Wanneer er sprake is van werken met vluchtelingen is het mogelijk dat er in het Engels gecommuniceerd wordt. Ook krijgen studenten de mogelijkheid om binnen de opleiding naar het buitenland te gaan. Hierdoor is het van belang dat de student met behulp van de Engelse taal zelfstandig kan functioneren in een ander land.

2. Eigen inbreng

Vranken en Tromp (2013) stellen dat het hebben van eigen inbreng wordt ervaren als uitdagend. Ook in het praktijkonderzoek komt naar voren dat de student dit ziet als uitdagend onderwijs. Echter blijkt zoals in de conclusie beschreven, dat dit nog weinig van toepassing is binnen het eerste leerjaar. Wanneer de student eigen inbreng heeft over de aangereikte theorie over bepaalde thema's, zal de student zich verantwoordelijk voelen voor

het zelf ingebrachte thema. Deze verantwoordelijkheid heeft gevolg op de zelfstandigheid van de student. Wat vervolgens terug komt in de visie van de opleiding. In figuur 5 wordt het volgende afgebeeld: de zelfstandigheid wordt naar mate de student de opleiding volgt steeds groter ten opzichte van de begeleiding. Dit betekent dat de eerste periodes deze zelfstandigheid nog niet van de student wordt verwacht.

De eerste aanbeveling die hiervoor wordt gegeven is het creëren van eigen inbreng voor de student betreft thema's of onderwerpen. Aan te raden is om dit enkel vanaf periode 3 toe te passen, zodat er ook meer zelfstandigheid van de student kan worden verwacht. Deze eigen inbreng kan in de lessen toegepast worden door het zelfstandig of klassikaal invullen van de studiewijzer. Op dit moment wordt de studiewijzer ingevuld door de docent. Wanneer deze samen met de student wordt ingevuld, zal de student ervaren wat belangrijk is bij het maken van een overzichtelijke planning. Hiermee wordt direct een koppeling gemaakt naar de beroepspraktijk en zal het nut van een studiewijzer ingezien.

Figuur 5 De weg naar professioneel werker, Bolanos (2016)

3. Verwachtingen

In het praktijkonderzoek komt naar voren dat de student niet altijd op de hoogte is van wat de docent van hem verwacht. Meerdere studenten geven aan zich meer uitgedaagd te voelen wanneer er duidelijkheid is een les. Dit is de derde aanbeveling. Binnen deze aanbeveling komen er twee perspectieven aan bod betreft de verwachtingen.

Als eerste moet de student weten wat er van hem verwacht wordt binnen de les. Wanneer de student weet wat deze verwachtingen zijn zal hij zich eerder uitgedaagd voelen, dan wanneer er onduidelijkheden zijn. Ook blijkt uit de literatuur dat deze verwachtingen leiden tot het bewust ervaren van het leerproces (Castelijns & Jager, 2002). Deze verwachtingen worden afgebeeld in de visie van de School voor Welzijn. In figuur 6 worden er drie autootjes afgebeeld waarop afgebeeld staat wat de plek van de student is. Hierbij staat in de opleidingsgids per auto beschreven wat de gedragsverwachtingen zijn. Hierin staan vier autootjes beschreven, de vierde auto is niet van toepassing bij de eerstejaars student want de volledige zelfstandigheid heeft de student nog niet in het eerste leerjaar. De student is bekend met deze verschillende autootjes. Een concrete aanbeveling betreft het duidelijk overbrengen van de verwachtingen is het gebruiken van deze autootjes in de les. Het verwerken van de autootjes in de studiewijzer en in de PowerPoint. Dit is voornamelijk gericht op de gedragsverwachtingen. Naast deze gedragsverwachtingen is het van belang dat de student weet welke thema's er aan bod komen en welk resultaat er behaald kan worden.

Deze autootjes gaan enkel over de gedragsverwachtingen van de student. Als tweede is het van belang dat de student weet op welke plek de docent zich in de auto bevindt. Wat kan de student van de docent verwachten. Zal de docent enkel theorie overbrengen, opdrachten begeleiden en sturen of is het de bedoeling dat de student zelf iets gaat onderzoeken? Op deze manier laat de docent weten op welke manier hij berokken is bij de student. De betrokkenheid geeft een gevoel van veiligheid wat vervolgens een basis biedt voor het aangaan van uitdagingen (Castelijns & Jager, 2002).

4. Aansluiten bij de student

Om verwachtingen te kunnen stellen is het van belang om aan te sluiten bij de student. Er moet in beeld zijn welke capaciteiten de student tot zijn beschikking heeft, om de student uit te kunnen dagen. Csikszentmihalyi (2005) stelt wanneer de uitdaging niet passend is bij de capaciteit van de student, de student zich zal gaan vervelen of juist angst ervaart (Phaff, 2008). Voordat de uitdaging aangeboden kan worden moeten deze capaciteiten inzichtelijk zijn bij de docent. Vanuit het praktijkonderzoek blijkt dat de docent dit niet volledig in beeld heeft. Er zitten veel verschillende niveaus in een klas. Het schipperen tussen deze niveaus in een les wordt als moeilijk ervaren. Ook geeft de student aan niet altijd werkvormen aangeboden krijgt die passend zijn bij zijn capaciteiten.

Om als docent te kunnen aansluiten op deze verschillende niveaus in een klas is differentiëren voorwaardelijk. De aanbeveling die hiervoor gegeven wordt, is het E-book "differentiëren maak(t) verschil" dat geschreven is door onderwijs adviesbureau Dekkers. Hierin

Figuur 3 Bolanos. (2016).
Autootjes visie ROC
School voor Welzijn

wordt gesteld dat er vijf basisvoorwaarden nodig zijn om te differentiëren binnen een les. Deze basisvoorwaarden zijn voor de docent die in interactie staat met een groep studenten.

De volgende vijf basisvoorwaarden zijn:

1. De juiste houding van de docent
2. Het scheppen van basisvoorwaarden.
3. Het bieden van structuur
4. Analyse van de student
5. Gedegen lesvoorbereiding.

Naast deze basisvoorwaarden biedt het E-book theoretische inzichten en praktische handvaten die gehanteerd kunnen worden om aan te sluiten bij de student. Een randvoorwaarde hiervoor, is om team breed een plan op te stellen over hoe er gedifferentieerd kan worden binnen het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk. Wanneer dit plan is opgesteld kunnen docenten elkaar ondersteunen en zijn ze gezamenlijk betrokken bij de studenten (Onderwijsadviesgroep, z.d).

Naast het gebruik van deze theoretische inzichten en praktische handvaten, wordt er aangeraden nader onderzoek te doen of het niveau van de student inzichtelijk is bij de docent. Een aanbeveling hiervoor is om te onderzoeken wat het daadwerkelijke verschil is tussen de niveaus van de student, zodat de genoemde aanbeveling vanuit de onderwijsadviesgroep ingezet kan worden.

5. Kritische blik op eigen handelen

Zoals hierboven beschreven is het van belang om aan te sluiten bij de student. Naast het inzichtelijk brengen van de capaciteiten van de student is het net zo belangrijk dat de eigen capaciteiten in beeld worden gebracht. Wanneer dit in beeld is gebracht zal de docent het leerproces bewust ervaren (Castelijns & Jager, 2002). Uit het praktijk onderzoek is naar voren gekomen dat niet alleen de student uitgedaagd moet worden, maar de docent zelf ook. Hierin wordt gesteld dat de houding van de docent effect heeft op het wel of niet aangaan van de uitdaging voor de student. Een kritische blik is nodig om te kijken de aangenomen houding een positief effect heeft op de student. Welke houding, rol en op wat voor manier handel je als docent? Dit wordt in beeld gebracht met behulp van een kritische blik.

Een aanbeveling op het bovenstaande is op dit moment in ontwikkeling. Het is het lerarenregister dat wordt opgezet, zodat de docent meer invloed heeft op de persoonlijke ontwikkeling. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid van ontwikkeling bij de docent zelf neergelegd. Deze persoonlijke ontwikkeling zal geregistreerd worden via een online systeem, waarbij inzichtelijk wordt gebracht dat er sprake is van onderhoudende vakbekwame docent. Dit is toegankelijk voor zowel ouders als studenten, waardoor ze weten of er een vakbekwame bevoegde docent voor de klas staat.

Naast deze aanbeveling is feedback van mede docenten en studenten nodig om jezelf als docent te ontwikkelen, maar ook om aan te blijven sluiten bij de student. Bij een feedback moment kan de student aangeven wat hij prettig en als uitdaging ervaart in een les. Dit is gericht op de houding, de rol en het handelen van de docent. Vanuit dit onderzoek wordt aangeraden om gebruik te maken van het 360 graden feedback formulier. In dit formulier komen de sbl-competenties waar een docent aan moet voldoen terug. Het is nodig om dit formulier vaker af te nemen, zodat er verbetering plaats kan vinden en inzichtelijk gebracht kan worden.

6. Overdracht aan de praktijk

De overdracht aan de praktijk heeft plaatsgevonden op 31 mei 2017 op ROC School voor Welzijn in Tilburg. In deze overdracht hebben de resultaten, conclusie en aanbevelingen centraal gestaan. Hierbij was het gehele team van de opleiding Sociaal Werk aanwezig.

De presentatie is op een uitdagende manier vormgegeven, waarbij elementen uit het onderzoek zijn gebruikt. Zo is er gebruikt gemaakt van verschillende werkvormen. Een rollenspel, veel interactie en een afsluitende vraag die het gehele team mee kan nemen om over na te denken.

Het onderzoek is geïntroduceerd aan de hand van een persoonlijk verhaal waarbij de uitdaging steeds groter werd. Het groter worden van deze uitdaging had te maken met elementen uit het onderzoek die nodig zijn om te uitdaging aan te kunnen gaan, zoals betrokkenheid en duidelijke verwachten. Naar aanleiding van deze introductie is er verteld wat de aanleiding van dit onderzoek is geweest en hoe het onderzoek is verlopen.

Om het team te activeren is er verteld dat deze presentatie niet alleen gericht is om te luisteren hoe de student meer uitgedaagd kan worden, maar ook dat het belang is dat de docent zelf wordt uitgedaagd. Twee docenten zijn naar voren gevraagd om een rollenspel te spelen aan de hand van een casus dat betrekking heeft tot het uitdagen van de student. Zo heeft een docent de rol van de docent aangenomen en de andere docent de rol van de student. Met als afsluitende vraag: wat maakt het dat de student niet wordt uitgedaagd? Vanuit deze vraag zijn de resultaten en conclusie van het onderzoek behandeld.

Naar aanleiding van de conclusie zijn de aanbevelingen puntsgewijs voorgelegd, waarbij quotes van de respondenten gebruikt zijn om de aanbevelingen te versterken. Het tot stand komen van deze aanbevelingen zijn verantwoord vanuit het literatuur-en praktijkonderzoek. Bij de laatste aanbeveling 'kritisch nadenken over eigen handelen' is vraag gesteld of de docent zichzelf nog blijft uitdagen. Dit is een persoonlijke vraag die de docenten tot nadenken heeft gezet. Verder is er in deze presentatie niet op in gegaan. Afsluitend van de presentatie is de docenten gevraagd om de zin "ik daag je uit om..." op een briefje te schrijven en verder in te vullen. Deze briefjes zijn verzameld en vervolgens heeft elke docent een willekeurig briefje meegenomen om de uitdaging die op het briefje staat beschreven aan te gaan.

De reacties van de presentatie waren erg positief. Het gehele team is tot nadenken gezet, wat leidde tot nieuwe gespreksonderwerpen op de gang en verschillende uitdagingen die de docenten zijn aangegaan.

7. Evaluatie

In dit hoofdstuk wordt er kritisch gereflecteerd op de kwaliteit van het onderzoek. Waarbij zowel de sterke als de zwakke punten aan bod zullen komen. Daarnaast zal er ingegaan worden op de meerwaarde van het onderzoek ten opzichte van de bestaande kennis.

Sterke punten

Enkele punten komen als sterk naar boven en borgen de kwaliteit voor dit onderzoek. Meerdere verschillende bevindingen komen uit het literatuuronderzoek naar voren die aangeven wat het onderwijs uitdagend zouden moeten maken. Voorafgaande het onderzoek was het moeilijk om passende literatuur te vinden omtrent dit onderwerp. Weinig onderzoek is er nog gedaan naar het uitdagen van de student in het middelbaar beroepsonderwijs. Wanneer duidelijk werd welke elementen vanuit de literatuur als uitdagend werden gesteld, werd het vinden van passende literatuur makkelijker. Uiteindelijk zijn er in het literatuuronderzoek dan ook veel elementen die aan bod komen. Het uitdagendonderwijs is vanuit meerdere perspectieven onderzocht. Dit zorgt ervoor dat er een duidelijk onderscheid is gemaakt tussen de rol van de docent, de opleiding en de student. Deze verschillende perspectieven maakt het onderzoek sterker. Ook de twee verschillende groepen respondenten geven een realistischer beeld van wat de student vindt eveneens de docent. Hierbij wordt er duidelijk laten zien welke elementen al voldoende terug komen binnen de opleiding en welke gezien worden als verbeter punt.

Deze vele elementen hebben nieuwe inzichten gebracht, maar ook inzichten dat nader onderzocht moeten worden om tot optimalere uitkomsten te komen betreft dit onderwerp. Het verder onderzoeken van de aansluiting bij de student en de veilige leeromgeving is dan ook nodig om de student meer uit te dagen. Zo is er vanuit het praktijkonderzoek toegelicht dat de aansluiting met de student niet altijd kloppend is, maar ook wordt dit als moeilijk ervaren door de docent. Dit zou niet in beeld zijn gebracht als dit onderzoek niet is uitgezet.

Er werd binnen het team vaak gezegd dat de student niet wil, geen zin heeft en niet gemotiveerd kan worden. In plaats van dat het enkel aan de student ligt, is er duidelijk toegelicht wat de rol van de docent is. Op deze manier worden de docenten aan het denken gezet, dat hun rol hierin cruciaal is. Dit is in de overdracht aan de praktijk duidelijk aan bod gekomen. De aanbevelingen die vanuit het onderzoek zijn opgesteld worden dan ook als sterk punt gezien. Het zijn handvaten die zowel de docent als de opleiding in kan zetten om de student meer uit te dagen. Ook zal hierdoor de kwaliteit van de opleiding stijgen, omdat de kritische blik naar jezelf als docent nodig is om te ontwikkelen. Het is een aanbeveling dat als confronterend ervaren kan worden, maar dit laat wel zien dat het belangrijk is om in beeld te hebben hoe je als docent voor de klas staat.

Aansluitend op de overdracht, was de respons vanuit het team erg positief. De docenten hebben de aanbevelingen meegenomen en het onderzoek werd het onderwerp op de wandelgang.

Zwakke punten

Een van de zwakke punten van dit onderzoek over uitdagend onderwijs is dat het een erg breed onderwerp is. Meerdere aspecten komen naar voren dat uitdagend onderwijs is of nodig is om uitdaging te creëren. Voor sommige aspecten is nader onderzoek nodig om een optimaler beeld te krijgen van wat de opleiding precies nodig heeft. Wat een veilige leeromgeving is, hoe deze het beste bevordert kan worden en hoe de student het op dit moment ervaart? Dit is minimaal uitgewerkt in het onderzoek, terwijl dat nodig is om de student uit te kunnen dagen. Enkel aan docenten is gevraagd wat zij verstaan onder een veilige leeromgeving en hoe zij hiervoor zorgen binnen de klas. Wel is in beeld gebracht of de student zich veilig voelt binnen de klas.

Een ander verbeterpunt van het onderzoek is dat er te weinig diepgang binnen het didactisch perspectief is gelegd. Uit de literatuur blijkt dat het gebruik van verschillende werkvormen uitdaging biedt. Interactie is hier een onderdeel van. Verder is er niet vanuit de literatuur en de praktijk onderzocht welke werkvormen als uitdagend ervaren worden. Dit geeft de opleiding meer handvaten om in te kunnen zetten om de student meer uit te dagen. Daarentegen is dit een te groot onderdeel om toe te voegen aan het onderzoek, omdat dit als onderwerp kan dienen voor een geheel nieuw onderzoek.

Tot slot is er binnen het praktijkonderzoek nog een verbeterpunt. Om duidelijk in beeld te brengen wat de student uitdagend vindt en hoe hij dat graag terug ziet komen binnen het onderwijs, kan een interview meer inzichten geven. Op dit moment is de student bevraagd aan de hand van een vragenlijst. Hierin is getoetst of de bevindingen uit de literatuur voor de eerstejaars student van de opleiding ook als uitdagend ervaren wordt en in welke mate dit ervaren wordt binnen de opleiding. Deze vragenlijst dient als voorkennis waarna een interview de verdieping aan zou kunnen brengen.

Meerwaarde onderzoek

Het profileringsproject is een meerwaarde voor zowel de opdrachtgever als de literatuur. Eerder is aangegeven dat er nog weinig onderzoek gedaan is naar het uitdagend onderwijs binnen het mbo. In dit onderzoek is duidelijk geworden wat de docent kan doen richting de student om hem uit te dagen, waar hij rekening mee moet houden en welke effecten er nog meer van toepassing zijn betreft het uit dagen van de student. Er is duidelijk aangetoond wat de literatuur zegt over uitdagend onderwijs en de bevestiging hierover van de student. Hiervoor is er aandacht geweest voor zowel de student als de docent. De aandacht voor de student geeft het gevoel dat hij gehoord wordt en een mening kan geven binnen de opleiding. Dit bevordert de betrokkenheid met de student.

Naast dat het onderzoek een meerwaarde heeft voor de opdrachtgever en de bestaande literatuur heeft het mijzelf ook nieuwe inzichten gegeven. Zo hebben de interviews met de docenten mij enthousiast gemaakt in het experimenteren in werkvormen, van het aanspreken van de student en mijn visie op de student. Verschillende persoonlijke verhalen zijn hierbij aan bod gekomen, welke weg zij hebben doorlopen om de student uit te dagen. Ook de gevonden literatuur heeft mij meer inzichten gegeven in belangrijke elementen voor het opzetten van lessen, het lesgeven en het kritisch kijken naar jezelf als docent. Deze elementen neem ik mee in mijn verdere ontwikkeling en docentschap.

Literatuurlijst

Aalsma, E. (2011). *De omgekeerde leerweg*. Eburon.

Baarda, B., Kalmijn, M., & De Goede, M. (2015). *Basisboek Enquêteren*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Baarda, D., De Goede, M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhof.

Bijkerk, L., & van der Heide, W. (2012). *Activerend opleiden*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Boekaerts, M., & Simons, R.-J. (2003). *Leren en instructie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum .

Bors, G., & Stevens, L. (2010). *De gemotiveerde leerling*. Maklu.

Castelijns, J., & Jager, A. (2002). *Uitdagend onderwijs*. Amersfoort: CPS.

de Bie, D., & Ploegman, M. (2008). *Aan de slag!* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

FontysHogescholen. (2011). *Competentiekaarten Fontys Lerarenopleidingen vo/bve*.

Geerligs, T., & van der Veen, T. (2010). *Lesgeven en zelfstandig leren*. Assen: Van Gorcum.

Geerts, W., & van Kralingen, R. (2012). *Handboek voor leraren*. Bussum: Coutinho.

Hoogeveen, P., & Winkels, J. (2008). *Het didactische werkvormenboek*. Assen: Van Gorcum.

Janssen, F., Hulshof, H., & van Veen, K. (2016). *Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs*.
Opgehaald van <http://wordpress2.iclon.nl/iclonboekenblog/wp-content/uploads/2016/03/uitdagendgedifferentieerdvakonderwijsdef.pdf>

Jolles, J. (2011). *Ellis en het verbreinen*. Amsterdam-Maastricht: Neuropsych Publishers.

Kooijmans, M. (2009). *Battle zonder knokken*. Amsterdam: SWP.

Onderwijsadviesgroep. (Z.d.). *Differentiëren maak(t) verschil*. Geraadpleegd op 29 mei 2017 van
<http://www.oabdekkers.nl/wp-content/uploads/OAB-e-book2a.pdf>

Phaff, J. (2008). *Flow in het onderwijs*. Opgehaald van leren door waarderen:
<http://www.lerendoorwaarderen.nl/wp-content/uploads/2008/01/werkstukverslagjacobienphaff.pdf>

Ploegman, M., & de Bie, D. (2008). *Aan de slag!*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Rijksoverheid. (2011). *Actieplan mbo Focus op Vakmanschap 2011-2015*. Geraadpleegd op 22 maart 2017 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/02/16/actieplan-mbo-focus-op-vakmanschap-2011-2015>

Ros, A., Castelijns, J., van Loon, A.-M., & Verbeeck, K. (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven*. Bussum: Coutinho.

Ros, A., Castelijns, J., Van Loon, A.-M., & Verbeeck, K. (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven*. Bussum: Coutinho.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well being. In *American Psychologist* (pp. 55, 68-78).

Schrover, E. (2015). *Uitdagend onderwijs aan begaafde leerlingen*. Assen: Van Gorcum.

Sissing, H. (2015). *3000 jaar denkers over onderwijs*. Amsterdam: Boom.

Slot, W., & Aken, M. v. (2015). *Psychologie van de adolescentie*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

The Challenging Learning Process. (2014). Opgehaald van challenginglearning: <http://www.challenginglearning.com/media/1749/clp-english.pdf>

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Vrancken, S., & Tromp, S. (2013). *School aan zet*. Opgehaald van http://www.schoolaanzet.nl/uploads/tx_sazcontent/Publicatie_Excellentie_en_de_leeromgeving_la_ge_resolutie_.pdf

Bijlage 1: SW Golden circle

Bijlage 2: Werkvormen

- Instructie geven is een werkvorm waarbij de docent voornamelijk de les stuurt. Directe instructie is hier een onderdeel van wat voornamelijk onder docenten wordt gebruikt. Kort omschreven als presenteren, oefenen en toepassen. Hierbij worden er zeven fasen doorlopen (Geerts & van Kralingen, 2012).
 1. Aandacht van de student gericht op de lesdoelen
 2. Informatie geven of voordoen en toelichten waar nodig
 3. Controleren of de informatie is overgekomen
 4. Instructie geven voor het oefenen
 5. Oefenen onder begeleiding
 6. Zelfstandig oefenen
 7. Samen met de student de kernbegrippen doornemen

Met de werkvorm directe instructie kan op vele manieren gevarieerd worden. Zolang de bovengenoemde fasen doorlopen worden, kun je de valkuilen voor zijn (Geerts & van Kralingen, 2012). De voorbereiding zorgt ervoor dat er kort en bondig wordt beschreven wat er van de student wordt verwacht en op wat voor manier de student dit gaat bereiken.
- Vragen stellen is een manier om kennis bij de student te activeren. William Bennet, een Amerikaanse onderzoeker benoemt dat het stellen van vragen een effectieve didactische strategie is (Geerts & van Kralingen, 2012). De student wordt op deze manier verbonden met het onderwerp en wordt tot nadenken gezet. Dit kan door middel van bijvoorbeeld een kringgesprek.
- Een ander werkvorm wat gebruikt kan worden is het vertellen van een verhaal. Dit kan aandachtig werken in de les waarbij triggers worden gebruikt gericht op de lesstof. Hierbij kan de koppeling naar relevante maatschappelijke situaties uit de beroepspraktijk gebruikt worden. De student krijgt op deze manier een realistisch beeld over de beroepspraktijk en de theorie.
- Samenwerken is een vorm dat zorgt voor interactie. Interactie zowel tussen de docent-student en de studenten onderling. Het is een stimulans voor het leerproces (Geerts & van Kralingen, 2012). Bij het samenwerken wordt er aandacht besteed aan het maken van groepjes, de sociale vaardigheden en de groepsdynamica. Johnson en Johnson (1999) stellen dat er bij samenwerkend leren aan vijf basiskenmerken voldaan moet worden.
 1. Positieve wederzijdse afhankelijkheid betekent dat de studenten elkaar nodig hebben om tot een uiteindelijk resultaat te komen. Samenwerken heeft een meerwaarde om de opdracht te kunnen volbrengen.
 2. Elke student is individueel aanspreekbaar en verantwoordelijk voor zijn aandeel in de samenwerking.
 3. Directe interactie is een basiskenmerk omdat de student regelmatig contact moet hebben met de student om te kunnen overleggen.
 4. Wanneer er aandacht is voor sociale vaardigheden zorgt dat ervoor dat de samenwerking zo efficiënt mogelijk doorlopen wordt.
 5. Aandacht voor groepsprocessen, omdat de dynamiek van de groep in beeld moet zijn om tijdig te kunnen ingrijpen.

Er zijn verschillende werkvormen die gebruikt kunnen worden. Met de bovenstaande werkvormen kan gevarieerd worden, zodat de lessen verschillend ingericht worden en de studenten geprikkeld blijven.

Bijlage 3: Interview vragen

- Wat is je leeftijd?
- Op wat voor manier ben je betrokken bij de eerstejaars studenten?
- In welke vakken geef je les aan de eerstejaars studenten?
- Hoeveel lessen in de week geef je les aan de eerstejaars studenten?
- Hoelang ben je al werkzaam als lesgevend docent voor eerstejaars mbo studenten voor binnen deze opleiding??

Topic

Uitdagend onderwijs

- Wat versta jij als docent onder uitdagend onderwijs?
 - Wanneer komt dit terug?
 - In welke mate komt deze manier van uitdagen terug?
- Denk je dat de eerstejaars student te weinig wordt uitgedaagd binnen de opleiding?
 - Wanneer wel en wanneer niet?
- Waaruit blijkt dat de student zich wel of niet uitgedaagd wordt?
- Wat doe jij als docent eraan om de student uit te dagen binnen de opleiding?
 - Waarom specifiek deze aspecten
- Weet de student wat hij kan verwachten voorafgaande aan de les?
 - Hoe krijgt de student dit te weten?
- Weet de student welk resultaat hij kan behalen met de les/vak?
 - Hoe weet de student dit?
- Weet de student wat het doel is van het gegeven vak?
 - Hoe krijgt de student dit te weten?
- Worden er tijdens de les verbanden gelegd tussen de theorie en de beroepspraktijk?
 - Zo ja, op wat voor manier vindt dit plaats?
 - Als je dit doet, hoe reageert de student dan?
- In welke mate krijgt de student de mogelijkheid om zelf keuzes te maken binnen het curriculum?
- Heeft de student eigen inbreng tijdens de les?
 - Zo ja, wanneer?
 - In welke mate?
 - Zo nee, waarom denk je van niet?

Pedagogisch handelen

- Heb je als docent duidelijk in beeld wat een eerstejaars student al wel en niet kan?
 - Wat heb je daarvoor gedaan om dat in beeld te krijgen?
- Bied je structuur aan in de les?
 - Op wat voor manier?

- Denk je dat dat genoeg is voor de eerstejaars student?
- Op wat voor manier laat je de student het geleerde eigen maken?
- Weet de student wat hij van jou kan verwachten?
 - Hoe weet de student dit?

Pedagogisch Klimaat

- Wat is volgens jou een veilige leeromgeving?
- Hoe zorg jij als docent voor een veilige leeromgeving?
 - Hoe reageren de studenten hier op?
- Heeft een veilige leeromgeving effect op de mate van het ervaren van uitdaging?
 - Zo ja, waarom denk je dat?
 - Zo nee, waarom denk je van niet?
- Hoe zorg je ervoor dat de student een actieve houding heeft?
- Hoe motiveer je de student?
- Is de student betrokken bij de les?
 - Zo ja, op wat voor manier wordt de student betrokken?
 - Zo nee, wat is de reden daarvan?
- Weet je wat levensechte opdrachten zijn?
- Krijgt de student levensechte opdrachten aangeboden?
 - Zo ja, wanneer en op wat voor manier?
 - Zo nee, wat is de reden daarvan?

Didactiek

- Op wat voor manier bereid je je lessen voor?
 - Heb je dit altijd al op deze manier gedaan?
- Wordt er bij het voorbereiden van de les rekening gehouden met de capaciteiten van de student?
 - Wanneer?
 - Op wat voor manier?
- Merk je dat je op een andere manier les geeft dan eerdere jaren?
- Maak je gebruik van werkvormen tijdens de les?
 - Zo ja, waarop baseer je dat je een bepaalde werkvorm gebruikt voor een les?
- Maak je in de les vaak gebruik van dezelfde werkvormen?
 - Zo ja, welke werkvormen zijn dat?
 - Waarom gebruik je deze werkvormen vaak?

- Zo nee, zet je elke les een nieuwe werkvorm in?
- Op welk moment vindt er afwisseling van de werkvormen plaats?
 - Waarom maak je dan gebruik van afwisseling?
- Hoe reageren de studenten op deze werkvormen?
- Waar denk je dat de studenten de uitdaging missen?
- Wat kun jij er als docent nog aan doen om deze uitdaging te creëren?
- Wat heb je als docent nog nodig om meer uitdaging te creëren?

Aanbevelingen

- Kun je twee punten benoemen die ik volgens jou mee zou moeten nemen in mijn aanbevelingen op het gebied van uitdagend onderwijs binnen het eerste leerjaar?

Verantwoording vragen

De vragen die onder het topic 'uitdagend onderwijs' gesteld worden komen voort uit de eerste paragraaf van het literatuuronderzoek. Om als eerste een beeld te schetsen wat de docent zelf denkt wat uitdagend is wordt de eerste vraag gesteld. Dit beeld kan vervolgens aan de hand van de volgende vragen bevestigd worden. Ook wordt er gevraagd of de docent denkt dat de eerstejaars student te weinig wordt uitgedaagd en waar hij dat aan merkt. Op deze manier wordt de JOB-monitor bevestigd, daarentegen kan er direct een koppeling gemaakt worden met de JOB-monitor wanneer de docent aangeeft dat het niet zo is. Vervolgens wordt er gevraagd naar aanleiding van de eerste vraag op welke manier de docent de student op dit moment uitdaagt. Zo wordt er duidelijk in hoeverre de docent over het algemeen de student uitdaagt.

Ingaan op uitdagende aspecten blijkt uit het literatuuronderzoek dat duidelijke verwachtingen stellen voor het vak, de les en opdrachten ervoor zorgt dat de student uitgedaagd wordt (Schrover, 2015). Vrancken en Tromp (2013) stellen dat de koppeling met de beroepspraktijk, het hebben van eigen inbreng en het maken van eigen keuzes binnen het curriculum voor uitdaging zorgt. De vragen zijn aan de hand van de genoemde theorie opgesteld om te kijken in hoeverre de docent deze aspecten in de les toepast. Bij elke vraag zal er worden doorgevraagd op welke manier dit wordt toegepast.

Het tweede topic is het pedagogisch handelen, wat aansluit bij de tweede deelvraag. Van belang is bij het uitdagen van de student dat er sprake is van aansluiting. De capaciteiten moeten in beeld zijn voordat de student op maat uitgedaagd kan worden (Kooijmans, 2009). Wanneer dit namelijk niet gebeurt zal er of angst of verveling ontstaan volgens Csikszentmihalyi (2005). Aan de docent wordt gevraagd of hij de capaciteiten van de student in beeld heeft en wat hij daarvoor heeft gedaan. Vervolgens wordt er ingegaan op structuur en het geleerde eigen maken. Structuur zorgt voor duidelijkheid en duidelijkheid zorgt vervolgens voor een veilig leerklimaat. Dit is een aansluiting op de volgende topic.

Een veilige leeromgeving is nodig om bezig te kunnen zijn met het eigen leerproces (Castelijns & Jager, 2002). Daarvoor moet eerst in beeld worden gebracht wat de docent verstaat onder een veilige leeromgeving en wat hij doet om deze leeromgeving te creëren. Aansluitend hierop wordt er uitgelegd dat dit van belang is om de student uit te dagen. Het uitdagen van de student staat in combinatie met motivatie. Volgens Ryan en Deci (2000) wordt er gesteld dat

wanneer de student te weinig wordt uitgedaagd in combinatie met de capaciteiten van de student hij niet intrinsiek gemotiveerd is. Daarom de vraag op welke manier de docent de student motiveert om vervolgens te kijken of hiervoor aspecten ingezet worden die uit het literatuuronderzoek naar voren komen.

Een van deze aspecten is een hybride leeromgeving dat uitdaging biedt. Aalsma (2011) stelt dat de integratie van het leren en de praktijk nodig is om de student uit te dagen. Hierbij wordt er gesproken van levensechte opdrachten. Aan de docent wordt gevraagd of hij bekend is met levensechte opdrachten en op welke manier deze binnen de opleiding terug komen. Zo wordt er in beeld gebracht op welke manier deze hybride leeromgeving wordt ingezet binnen de opleiding.

Als laatste topic wordt er ingegaan op het didactisch perspectief. Deze topic wordt gekoppeld aan de derde deelvraag, waarbij er in het literatuuronderzoek naar voren komt dat het gebruik van verschillende werkvormen de student uitdaagt. Om de juiste werkvorm te kiezen wordt er gesteld door Geerts en Van Kralingen (2012) dat de onderwijsregelkring van belang is. Voorbereiding is hiervoor nodig, waarbij de beginsituatie in beeld wordt gebracht. Daarom wordt er aan de docent gevraagd op welke manier de docent zich voorbereid op zijn lessen en op welke manier er bij deze voorbereiding rekening gehouden wordt met de capaciteiten van de student. Bij de uitleg van de tweede topic wordt gesteld dat de aansluiting van belang is om de student uit te dagen. Verschillende werkvormen bieden deze uitdaging. Aan de docent wordt gevraagd of er gebruik wordt gemaakt van verschillende werkvormen en op welke manier de student hierop reageert. Deze tweede vraag wordt gesteld omdat de evaluatie volgens de onderwijsregelkring van belang is om een passende werkvorm te kiezen. Wanneer er in beeld is wat de student als prettig ervaart zal deze werkvorm nog een keer gebruikt worden voor een soortgelijk doel.

Als laatste worden er nog enkele vragen gesteld die als aanvulling kunnen dienen voor het onderzoek. Zo wordt er gevraagd wat de docent zelf nog kan doen om de student meer uit te dagen en wat hij hiervoor nodig heeft. Op deze manier wordt er duidelijk of er struikelblokken zijn waarom de docent de student niet kan of wil uitdagen.

Bijlage 4: Vragenlijst studenten

* 1. Wat is je leeftijd?

2. Wat is je vooropleiding?

- ☐ vmbo kader
- ☐ vmbo tl
- ☐ havo
- ☐ hbo
- ☐ Anders namelijk

* 3. Ik voel me (meer) uitgedaagd...

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
als ik weet welke vaardigheden ik in moet zetten voor dit vak	☐	☐	☐	☐
als er excursies/gastlessen worden aangeboden	☐	☐	☐	☐
als ik zelf onderzoek moet doen over bepaalde onderwerpen	☐	☐	☐	☐
als ik eigen keuzes mag maken binnen de opleiding (binnen het curriculum)	☐	☐	☐	☐
als ik eigen inbreng heb in de les (eigen thema's/onderwerpen in de les inbrengen om te behandelen)	☐	☐	☐	☐

* 4. Ik word (meer) uitgedaagd in de les als...

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
ik weet wat er van me verwacht wordt	☐	☐	☐	☐
ik weet waarom de theorie gegeven wordt	☐	☐	☐	☐
er verschillende werkvormen gebruikt worden	☐	☐	☐	☐
er werkvormen gebruikt worden waar ik bekend mee ben	☐	☐	☐	☐
er veel interactie gebruikt wordt	☐	☐	☐	☐
de docent de beroepspraktijk koppelt aan de gegeven theorie	☐	☐	☐	☐
de theorie op een snellere manier wordt aangeboden (meer theorie behandelen in minder lesweken)	☐	☐	☐	☐
ik eigen inbreng heb in de les (eigen thema's/onderwerpen in de les inbrengen om te behandelen)	☐	☐	☐	☐

*** 5. Ik voel me (meer) uitgedaagd als de docent...**

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal Eens
structuur aanbiedt in de lessen	☐	☐	☐	☐
hoge verwachtingen van mij heeft en deze uitspreekt	☐	☐	☐	☐
uitlegt waarom een bepaalde opdracht gegeven wordt	☐	☐	☐	☐
mij vragen stelt in de les over de lesstof	☐	☐	☐	☐
voor een veilige leeromgeving zorgt (dan heb ik het gevoel dat ik meer uitgedaagd kan worden)	☐	☐	☐	☐

*** 6. In welke mate zijn de onderstaande aspecten op dit moment aanwezig binnen het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk?**

	1	2	3	4	5
Ik weet wat er van me verwacht wordt in de les	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet welke vaardigheden ik nodig heb voor het volgen van een vak	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet wat ik van een vak kan verwachten	☐	☐	☐	☐	☐
Ik weet wat ik van een les kan verwachten	☐	☐	☐	☐	☐
In de lessen vindt verdieping van de theorie plaats	☐	☐	☐	☐	☐
Er worden onderwijsactiviteiten aangeboden zoals excursies en onderzoek doen	☐	☐	☐	☐	☐
De theorie wordt versneld uitgelegd	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb eigen inbreng in de les (eigen onderwerpen/thema's inbrengen)	☐	☐	☐	☐	☐
Ik mag eigen keuzes maken met betrekking tot de opleiding (het curriculum)	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuele toelichting

*** 7. Werkvormen: In welke mate komen de volgende stellingen voor binnen het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk?**

	1	2	3	4	5
Er worden verschillende werkvormen gebruikt in de les	☐	☐	☐	☐	☐
Bij welke vakken is dit van toepassing?					
De werkvormen sluiten aan bij mijn capaciteiten (vaardigheden)	☐	☐	☐	☐	☐
Bij welke vakken is dit van toepassing?					
De werkvormen sluiten aan bij de lesinhoud	☐	☐	☐	☐	☐
Bij welke vakken is dit van toepassing?					

De werkvormen sluiten aan
bij de lesinhoud

☐☐☐☐☐

Bij welke vakken is dit van toepassing?

Er worden werkvormen
gebruikt waarmee een
koppeling gemaakt wordt
met de beroepspraktijk

☐☐☐☐☐

Bij welke vakken is dit van toepassing?

Er wordt interactief
lesgegeven

☐☐☐☐☐

Bij welke vakken is dit van toepassing?

8. Wanneer ik me in een veilige leeromgeving bevind dan...

- ☐ durf ik meer in de les/binnen de opleiding
- ☐ zal ik meer tot leren/ontwikkelen komen
- ☐ durf ik meer van mezelf te laten zien
- ☐ zal dat niets anders zijn dan wanneer ik me niet in een veilige leeromgeving bevind

9. In welke mate voel je je veilig genoeg in de klas om tot leren te komen? (aangaan van uitdagingen)

Ik voel me erg onveilig

Ik voel me onveilig

Neutraal

Ik voel me veilig

Ik voel me heel veilig

* 10. Vertel in eigen woorden wanneer je wel of wanneer je niet wordt uitgedaagd binnen het eerste leerjaar van de opleiding Sociaal Werk.

Ik voel me uitgedaagd...

Ik voel me niet uitgedaagd...

Bijlage 5: Codeboom

